

TÜRKİYE’NİN 1990-2013 DÖNEMİ İÇİN ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİNİN ENDEKS YÖNTEMİNE DAYALI ANALİZİ*

AN ANALYSIS BASED ON INDEX METHOD OF TURKEY’S INTRA INDUSTRY TRADE FOR THE PERIOD 1990-2013

Arş. Gör. Dr. Canan ŞENTÜRK¹
Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU²

ÖZET

II. Dünya savaşı sonrası endüstri içi ticaretin (EİT) varlığının tespiti uluslar arası ticarete temel bir değişimin göstergesi olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı gittikçe önemi artan endüstri-içi ticaret teorisi ekseninde Türkiye’nin dış ticaret yapısını kapsamlı bir biçimde analiz etmek olarak belirlenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin EİT seviyeleri, 1990-2013 yılları boyunca, SITC 3 basamaklı veriler ve Grubel-Lloyd endeksi kullanılarak hesaplanmaktadır. Grubel-Lloyd Endeksi (ağırlıklandırılmış ortalama) ile yapılan ölçümler sonucunda, Türkiye’nin imalat sanayi endüstri içi ticaret değerlerinin 23 yıl içerisinde yükselen bir seyir izlediği gözlenmektedir. Ancak her bir endüstri grubu için ayrı ayrı yapılan incelemeler sonucunda endüstri içi ticaret değerlerinin genellikle düşük ya da orta teknoloji mallarda yüksek değerler taşıdığı gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri İçi Ticaret (EİT), Grubel-Lloyd Endeksi, İmalat Sanayi, Türkiye.

Jel Kodları: F10, F14, F19.

ABSTRACT

The discovery of intra-industry trade (IIT) in the post-second World War period has been taken as an indication of a major change in the international trade. The main aim of this study is to analyze the structure of Turkey’s foreign trade on the axis of IIT theory which increasing its importance permanently. In this context, Turkey’s IIT levels have been calculated by using 3 digit level of SITC data and Grubel-Lloyd index during the period of 1990-2013. As a result of this measurement, which made with Grubel-Lloyd Index (weighted average), value of intra-industry trade in Turkey’s manufacturing industry has been observed an increasing trend for 23 years. However, it is observed that intra-industry trade value is high in low or medium-tech goods, when analyzed separately for each manufacturing industry group.

Key Words: Intra Industry Trade (IIT), Grubel-Lloyd Index, Manufacturing Industry, Turkey.

Jel Codes: F10, F14, F19.

1. GİRİŞ

Sanayi Devriminden önceki tarihsel süreçte büyük ölçüde tarımsal üretim temelinde şekillenen dış ticaretin sebebi, biçimi ve refah sonuçlarına dayanan temanın Merkantilizm dönemine dayandığı gözlenmektedir. Bu dönemin ardından gelen Klasik dış ticaret teorileri, üretim faktörü olarak sadece emek unsuruna dayandırmakta ve üretim maliyetini homojen olduğu varsayılan emeğin miktarına bağlarken; Neo-klasik iktisatçılar, “fırsat

* Bu çalışma, Canan Şentürk tarafından savunulan “Endüstri İçi Ticaretin Belirleyicileri: Türkiye’nin İmalat Sanayi Endüstri İçi Ticaretine Yönelik Panel Veri Analizi” başlıklı doktora tezinden uyarlanmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, canansenturk@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, leventkosekahyaoglu@sdu.edu.tr

maliyeti” kavramı ile sermayenin de bir üretim faktörü ve maliyet unsuru olarak dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır. Neo-klasik katkıları kullanarak uluslararası ticaretin şartı olan ülkeler arası verim farklılığının nedenini ve refah sonuçlarını faktör donatımı, faktör fiyatları ve gelir dağılımı ile açıklayan teoriler de iki ülkeli, iki faktörlü modellerinde emek ve sermayeye ağırlık vermektedir. Ancak hızlı bir dönüşümün yaşandığı dünya ekonomisinde hem homojen olmayan malların ve firmaların ticarete dahil olması hem de benzer faktör donatımlarına, teknolojiye ve gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasında ticaretin yoğunlaşması geleneksel ticaret kalıplarının aşılması anlamına gelmektedir. 1960’lardan itibaren gelişen Yeni Dış Ticaret Teorileri ise emeğin niteliği ve teknolojik gelişmelere vurgu yapmaktadır. Ayrıca, söz konusu bilgi ve teknolojilerin üretim sürecinde kullanımı ile yeni bir uluslararası ticaret kalıbının ortaya çıkışına ve bu doğrultuda yeni ticaret modellerinin oluşumuna temel teşkil ettikleri gözlenmektedir. Bu sayede 1970’li yıllarla birlikte endüstri içi ticaret yada bir başka ifade ile benzer malların aynı anda ihracat ve ithalatının yapılması hem teorik anlamda hem de uygulamada önem kazanmaktadır.

Bu doğrultuda Türkiye’nin, uluslararası ticaretin yapısı ve boyutunda görülen değişime ne ölçüde uyum sağladığının araştırılması çalışmanın temel amacını ifade etmektedir. Çalışmanın yöntemini oluşturması amacıyla öncelikle, endüstri içi ticaret literatüründe genel kabul gören temel yaklaşımlar ve Grubel-Lloyd Endeksine ilişkin bilgilendirmeler yapılmakta ve Türkiye’nin endüstri içi ticaretine yönelik çalışmalara yer verilerek toplulaştırma düzeyi seçimi yapılmaktadır. Son olarak çalışmada endeks analizine ilişkin bulgular ışığında Türkiye’nin imalat sanayi endüstrilerinde endüstri içi ticareti incelenmektedir. Bu aşamada, literatürde genel kabul gören hesaplama yöntemi Standart Grubel-Lloyd endeksi (ağırlıklandırılmış ortalaması) esas alınarak Türkiye’nin endüstri içi ticaret hesaplamalarına dayalı bulgular değerlendirilmektedir. Standart Uluslar Arası Ticaret Sınıflaması (SITC), 3. revizyon’a göre Türkiye’nin çok yönlü endüstri içi ticareti, 1990-2013 yılları arası ithalat ve ihracat değerleri kullanılarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ölçümler ülke ve endüstri bazında gerçekleştirilmekte ve Türkiye’nin endüstri içi ticaretine ilişkin değerlendirmelere imkan tanımaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise analiz bulguları temel alınarak politika önerileri ve değerlendirmeler ile çalışma sonlandırılmaktadır.

2. ENDÜSTRİ İÇİ TİCARET VE ÖLÇME TEKNİKLERİ

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretin yapısı ve boyutunda görülen değişimlerin açıklanmasında yetersiz kalan klasik dış ticaret teorisinin eksiklikleri ve bu dönemden itibaren yapılan ampirik çalışmaların, uluslararası ticarete aynı mal grubu içindeki ürünlerin ticaretinin payının hızla arttığını göstermesi sonucunda, alternatif ticaret teorilerinin gelişimine ihtiyaç olduğunu görülmekte ve bu durum endüstri içi ticaret hakkında yapılan teorik çalışmaları teşvik etmektedir. Frankle (1943) ülkeler arasında aynı mal grubu içindeki ürünlerin ihraç ve ithalatının uluslararası ticaretin önemli bir oranını kapsadığını göstermektedir. Verdoorn (1960) ise Benelux ülkelerinin ticaret şeklinde meydana gelen değişiklikleri inceleyen çalışmasında, üye ülkeler arasındaki artan ticaretin, farklı ürün kategorilerinden çok, benzer ürün kategorilerinde olduğunu göstermektedir. Michaely ise (1962) yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler arasında ticareti yapılan malların kompozisyonunun çok benzer olduğunu aksinin de gelişmekte olan ülkeler için doğru olduğunu ifade etmektedir. Bu ve benzeri çalışmalarla birlikte, 1950’lerin başından itibaren, bir yandan ampirik testlerin faktör donatımı teorisine duyulan güveni sarsması, öte yandan bilginin toplumsal dönüşümlere ve özellikle üretim sürecine belirgin yansımalarıyla dış ticaret teorilerinin önemli açılımlara ulaştığı gözlenmektedir (Bayraktutan, 2003:179). Bu çalışmaların başlangıcı niteliği taşımakta olan Leontief (1954) çalışmasında; faktör

donatımı teorisini test etmek üzere, ABD ekonomisinin 1947 girdi- çıktı tablosu ile aynı yıla ait dış ticaret verilerini kullanarak birer milyon dolarlık ihraç ve ithal ikamesi ürünlerini içeren temsili mal sepetleri oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan bulgulara göre, teorisinin öngördüğünün aksine, dünyanın sermaye zengini ülkesi olan ABD'nin, sermaye-yoğun malları ithal, emek-yoğun malları ihraç ettiği sonucu dikkat çekmektedir. Leontief paradoksu olarak adlandırılmakta olan bu olgu, emek ve sermaye dışındaki unsurların beşeri sermaye bağlamında ar-ge faaliyetleri kaynaklı "bilgi sermayesi"nin önemini vurgulamakta, özellikle "bilgi"nin üretim ve dış ticaretteki rolünü vurgulayan yeni teorilerin gelişim sürecini başlatmaktadır³. Bu doğrultuda, Drèze (1960) ticarete ölçek, ürün farklılaştırmasının önemini vurgulayan ilk çalışmalardandır. Bu ve benzer nitelikteki öncü çalışmalarda yer alan temel yaklaşım diğer çalışmaların şekillenmesine ışık tutmakta ve homojen mallarda ölçek ekonomilerinin değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Ancak Linder (1961)'e göre çeşitli kalitelere sahip ürün talebi ile ilişkilendirdiği ürün farklılaştırmasının neredeyse "aynı" olan mallardaki ticareti yarattığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, farklılaştırılmış ürünler yüksek gelir düzeyine dayalı tüketici tercihleri ile yurt içi piyasalar için üretilmekte olduğu ve ürünlerin benzer zevklere sahip piyasalara ihraç edildiği iddiasını savunmaktadır. Bu bağlamda sanayileşmiş ürünler bazında gerçekleşen bu durumun gelişmekte olan ülkelerde endüstriyel yakınsamaya sebep olabilmektedir. Ayrıca ülkeler arası kişi başına düşen gelir düzeyindeki benzerlikler Linder modelindeki benzer talep olgusunun açıklaması olarak belirtilebilmektedir. Bir ekonomideki ortalama gelir düzeyi ne kadar yüksek ise farklılaştırılmış ürünlere olan talep o kadar çeşitli ve karmaşık bir yapıda gerçekleşmektedir (Linder, 1961; Barker, 1977). Dolayısıyla zevk ve tercihlerdeki farklılık ve tercihlerin yoğunluğu anahtar rol oynamaktadır. Talep yapılarındaki benzerlik düzeyinin artması ise, endüstri içi ticaretin varlığının ispatı için daha kapsamlı ölçümlere sebep olmakta ve literatürde bu doğrultuda çalışmaların gelişmesine imkan tanımaktadır.

Smith'in dış ticaretin varlık nedenini, bugünkü modern kavramlarla ölçek ekonomilerine (economies of scale) ya da ölçeğe göre artan getirilere (increasing returns to scale) dayandırdığı yaklaşım⁴, Paul Krugman ve Elhanan Helpman gibi iktisatçıları da önemli ölçüde etkilemektedir (Kibritçioğlu, 2007). Bu modellerin oluşumunda, özellikle Krugman (1979), Grossman ve Helpman'ın (1993) çalışmaları geleneksel ticaret teorisini bir kenara atmaktan ziyade, ticareti sadece nispi faktör donatımına veya yaygın biçimde yapıldığı üzere karşılaştırmalı üstünlüklere dayandırma mecburiyeti olmadığını vurgularken ölçek ekonomileri ve azalan maliyetler üzerinde durmakta; farklılaştırılmış ürünler ve piyasa yapısının ürün geliştirme hızı ve dış ticarete yansımalarını incelemektedir (Krugman, 1979,1980).

Dolayısıyla uluslararası ticaret, İkinci Dünya Savaşından sonra hızla gelişmiş ve karşılaştırmalı üstünlükleri esas alan klasik dış ticaret teorisi ile açıklanamaz duruma gelmiştir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra sanayi malları ticaretinin artması, ülkelerin faktör yoğunluğuna bağlı olarak belirli sektörlerde uzmanlaşması beklentilerine uymamıştır. Emek faktörü açısından zengin ülkelerin sermaye yoğun malların ihracatını, sermaye faktörü açısından zengin ülkelerin de emek yoğun malların ticaretini yapması, konunun yeniden açıklanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Faktör donanımı birbirine yakın ülkeler arasında ticaretin artması klasik dış ticaret teorileri ile açıklanamadığından endüstri- içi ticaret yaklaşımı geliştirilmiştir. Özellikle son yıllarda endüstri- içi ticaret ve birkaç Asya

³ 1970'li yılların ortalarında endüstri içi ticareti açıklamaya çalışan çalışmalar post-Leontief çalışmalar olarak adlandırılabilir.

⁴ Dış ticaretin (üretim artışı sayesinde iç pazarın sınırlarının aşılması anlamında) ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerini betimleyen dinamik yaklaşımı...

ülkesinin ihracat performansları sebebiyle dış ticaret teorisinin bir dönüşüm yaşadığı bilinmektedir. Açıkçası bu dönüşüm endüstri-içi ticaretin geleneksel teorilere meydan okumasına dayanmaktadır (Walther, 2002:177).

Endüstri içi ticareti açıklamaya yönelik olarak modellenen söz konusu yeni yaklaşımlar, endüstri-içi ticareti açıklamanın yanı sıra, gelişmiş ülkeler arası ticaretin büyük bölümünün farklılaştırılmış mallara ilişkin olduğunu ve yine ticaretin bu malları üreten monopol nitelikli üreticiler tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir. Mikroekonomi bağlamında monopol-oligopol kritikleri, bu piyasa türlerini tam rekabetle karşılaştırıp olumsuzluklarına vurgu yaparken, bu yeni yaklaşım, monopolcü rekabeti, ticareti artırma yönünde zorlayıcı neden olarak algılamaktadır. Ticaretin olmaması durumunda, monopol konumu kaliteyi ihmal edip fiyatı keyfi artırma potansiyeli taşıırken; ticaret sayesinde, hükümet müdahaleleriyle sınırlansa da rekabet yoğunlaşmakta ürün geliştirme oranı ya da teknolojik gelişme hızlanmaktadır. Yeni modellerin temel özelliklerinden biri de, ölçüğe göre artan getiri ve bunların hem rekabet hem de ticaret kazançlarına etkisi hususuna atfedilen değerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu yönleriyle söz konusu çalışmalar geleneksel tam rekabet varsayımının terk edilmesine sebep olmakta ve endüstri içi ticaretin modellenmesinde rekabetçi piyasaların değerlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Teorik ve ampirik gelişim ekseninde iktisadi bütünleşme kapsamındaki ülkelerde genel olarak faktör donanımının benzer yapıda olması, kişi başı gelir düzeyinin birbirine yakın olması, ticaret engellerinin ortadan kaldırılması, üretim maliyetlerinde azalmanın ortaya çıkması, yabancı sermaye yatırımlarının artması gibi etkenlere bağlı olarak endüstri içi ticaretin artacağı beklenmektedir. Ayrıca ülkelerin gerçekleştirdiği ekonomik entegrasyonlar da bu ülkeler arasında endüstri içi ticaret düzeyini etkilemektedir. Bununla birlikte, endüstri içi ticaret teorilerinde monopolcü ve oligopolcü rekabet piyasa yapısıyla ölçek ekonomileri dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla uluslararası ticarete geleneksel modellerin aksine, son yıllarda literatürde yer alan çalışmalarda uluslararası ticaretin yönünü belirleyen temel etken olarak farklılaştırma ve buna dayalı ticaret şekli olan endüstri içi ticaret yer almaktadır. Ancak literatürde yer alan çalışmaların çeşitliliği, ortak ve net bir metodolojiden söz edilememesine sebep olmaktadır.

Endüstri içi ticaretin varlığını sına ve ölçmeye yönelik ilk yaklaşımlar, Avrupa'da topluluk üyesi ülkeler arasındaki ticaretin, üyelik sonrası nasıl bir yapıya kavuşacağını açıklamak üzere yapılan ampirik araştırmalardır. Bu çalışmalardan özellikle Verdoorn (1960), Michaely (1962) Kojima (1964) ve Balassa'nın (1966) çalışmalarında oluşturdukları endeksler, dış ticaret literatüründe endüstri içi ticareti ölçmeye yönelik olarak geliştirilen ilk endeksler olarak kabul edilmekte ve endüstri içi ticaretin varlığının sınamasına yönelik olarak algılanmaktadır. Bu sebeple bazı eksikliklere sahip oldukları ve endüstri içi ticarete yönelik çalışmalarda kullanımlarının yaygın olmadığı söylenebilmektedir.

Literatürde, pek çok endeks geliştirilmiş olmasına rağmen, Grubel ve Lloyd tarafından 1971 yılında yapılan statik ölçümler sonucu elde edilen endekse, endüstri içi ticareti ölçmek için hala yer verilmektedir. Bununla birlikte Standart Grubel-Lloyd endeksi olarak tanımlanan bu endeksin istatistiki özellikleri ve kısıtları dikkate alındığında, endekse ilişkin üç odak noktası tartışılmaktadır (Greenaway ve Milner, 1987, 44) :

- Toplam ticaret dengesizliğinin uyarlanıp uyarlanamayacağı
- Kategorik toplulaştırma
- Endekslerin statik yapısı

Bu bağlamda, çalışmada akademik çalışmalarda yer alan tartışmalar da dikkate alınarak literatürde genel kabul gören ölçüm yöntemi olarak standart Grubel-Lloyd endeksine yer verilmektedir.

2.1. Grubel-Lloyd Endeksi

Grubel ve Lloyd (1971), 1968-1969 yılları ticaret verilerini kullanarak yaptığı çalışmasında farklı toplulaştırma düzeylerinde (SITC-3digit), OECD üyesi 9 sanayileşmiş ülke ile Avustralya'nın endüstri içi ticareti üzerine değerlendirmelere yer vermekte ve endüstri içi ticaret değerlerini ölçmek üzere bir endeks tanımlamaktadır.

Grubel ve Lloyd (1971), i endüstrisi için endüstri-İçi ticareti, herhangi bir toplulaştırma seviyesinde, tamamen aynı endüstrinin ithalatına karşılık gelen bir endüstrinin ihracat değeri olarak tanımlamaktadır (Grubel ve Lloyd, 1971:496). Bu ifadeye göre;

$$R_i = (X_i + M_i) - |X_i - M_i|$$

Endekste yer alan X_i ve M_i değerleri sırasıyla, (yerli ülke para birimi cinsinden) aynı endüstrideki ihracat ve ithalat değeri olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, endüstri-İçi ticaret, endüstrinin toplam dış ticaret değerinden ($X_i + M_i$), net ithalat veya ihracatının $|X_i - M_i|$ çıkarılmasından sonra kalan değer olarak ifade edilmektedir. Farklı endüstri ve ülkeler için yapılan bu ölçümlerin karşılaştırmasını kolaylaştırmak amacıyla, her bir endüstrinin toplam ithalat ve ihracatının yüzdesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla endüstriler arası ticaret ve endüstri-İçi ticaret sırasıyla aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Grubel ve Lloyd, 1971:496):

$$A_i = [|X_i - M_i| / (X_i + M_i)] \times 100$$

$$B_i = [(X_i + M_i) - |X_i - M_i|] \times 100 / (X_i + M_i)$$

Endeks değerleri (her iki formülasyon için) 0 ile 100 arasında değişmektedir. İhracat ve ithalatın birbirine eşit olduğu durumda endüstri-İçi ticaret değeri (B_i), 100; ihracatın olduğu fakat ithalatın olmadığı durumda (veya tersi) endüstri-İçi ticaret değeri (B_i), 0 olmaktadır. Dolayısıyla değerler 100'e yaklaştıkça endüstri içi ticaret artmaktadır (Grubel ve Lloyd, 1971:496).

Tüm toplulaştırma seviyelerinde, tüm endüstriler için endüstri içi ticaret seviyesi hesaplanmasında analiz iki yönde ilerlemektedir. Bunlardan ilki, belirli bir toplulaştırma düzeyinde bütün endüstriler arasında hesaplanan ölçümlerin dağılımının incelenmesini; ikincisi ise belirli bir mal kümesi için farklı toplulaştırma düzeylerinde inceleme yapılmasını kapsamaktadır. İlk yönelim dikkate alındığında, n sayıda endüstrinin toplam ithalat ve ihracat değeri içerisindeki her bir endüstrinin görece ithalat ve ihracat toplamının ağırlığı kullanılarak hesaplanan ortalama endüstri-İçi ticaret (Grubel ve Lloyd, 1971:497):

$$\begin{aligned} \bar{B}_i &= \sum_i^n B_i (X_i + M_i) / \sum_i^n (X_i + M_i) \times 100 \\ &= \frac{\sum_i^n (X_i + M_i) - \sum_i^n |X_i - M_i|}{\sum_i^n (X_i + M_i)} \times 100 \end{aligned}$$

Bu, aynı zamanda, n sayıda endüstrinin endüstri-İçi ticaret toplamının söz konusu endüstrilerin toplam ithalat ve ihracat yüzdesine eşittir:

$$\bar{B}_i = \frac{\sum_i^n [(X_i + M_i) - |X_i - M_i|]}{\sum_i^n (X_i + M_i)} \times 100$$

Grubel ve Lloyd (1971) tüm malların ticareti düşünüldüğünde, toplam ticaret dengesizliği için bir düzeltme (uyarlama) oluşturulması sonucuna ulaşmaktadır. Bu "uyarlama" endüstri

içi ticareti (endüstriler arası ticarete bağlı olmaksızın) ticaret dengesizliğinin etkilerinden soyutlayarak ölçme imkanı sağlamaktadır (Grubel ve Lloyd, 1971:498). Endeks şu şekildedir:

$$\bar{C}_i = \frac{\sum_i^n (X_i + M_i) - \sum_i^n |X_i - M_i|}{\sum_i^n (X_i + M_i) - |\sum_i^n X_i - \sum_i^n M_i|} \times 100$$

Endekste yer alan “n” seçilen toplulaştırma düzeyinde toplam endüstri sayısını ifade etmektedir. Endekse göre toplam mal ticaretinden toplam mal dengesizliği çıkartılarak endüstri içi ticaret değerlerine ulaşılmaktadır (Grubel ve Lloyd, 1971:497,498). Bu bağlamda, endüstri içi ticaret değerinin toplam ticaret dengesizliğinin varlığında, aşağı-yönlü sapmalı⁵ (downward-biased) hale gelmesi durumu aşılmaktadır (Somma, 1994:788). Başka bir ifadeyle büyük ticari dengesizliklerin (açık veya fazla) endüstri içi ticaret değerlerini düşük gösterme problemi ortadan kalkmaktadır (Sharma, 1999:3).

2.2. Türkiye'nin Endüstri İçi Ticaretine İlişkin Literatür İncelemesi

Çalışmanın odak noktasında Türkiye'nin endüstri içi ticaretinin belirleyicilerinin tespitinin yer alması sebebiyle Türkiye'ye ilişkin ampirik çalışmalar aşağıdaki tabloda ilgili çalışmalara ilişkin kapsam, yöntem ve sonuçlara yer verilmektedir.

Tablo 1: Türkiye'nin Endüstri İçi Ticareti Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Çalışma	Kapsamı	Yıl	Analiz Yöntemi	Sonuç
Gönel (2001a)	Türkiye-Avrupa Birliği ve Orta Asya Türk Cum.	1992-1997	Endeks Hesaplama	AB ile gerçekleştirilen endüstri içi ticaretin toplam ticaret içindeki payı, dünya ile gerçekleştirilen endüstri içi ticaretin payından daha düşüktür. Benzer ürünlerde Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile gerçekleştirdiği ticaret içinde endüstri içi ticaretin payı yükselmektedir. Bu oran AB ve dünya ile gerçekleştirilen endüstri içi ticarete kıyasla oldukça düşüktür.
Gönel (2001b)	Türkiye'nin Tekstil Sektörü	1990-1997	Endeks Hesaplama	Endüstri içi ticaretin 1990-1997 periyodunda artış gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak liberal dış ticaret politikalarının etkisiyle sektörün karşılaştırmalı üstünlüğünü kaybetmesine sebep olduğu vurgulanmaktadır.
Erk ve Tekgül (2001)	Türkiye-AB	1993-1998	Endeks Hesaplama	Türkiye ve AB üyesi ülkeler arasındaki ticaretin karşılaştırmalı üstünlüklere dayandığı, ancak söz konusu ticaretin yapısı dikey mal farklılaştırmasının olduğu ifade edilmektedir.
Kösekahyaoğlu (2002)	Türkiye-AB (12 Üye Ülke)	1975-1980 1980-1990	Endeks Hesaplama	Endüstri içi ticaret değerlerine bakıldığında hem statik ölçümlerden elde edilen değerlerde (Grubel-Lloyd) hem de dinamik ölçümlerden elde edilen değerlerde artış gözlenmektedir. Bu sonuca ek olarak ticaret liberalizasyonunun endüstri içi ticareti teşvik ettiği bulgusuna çalışmada yer verilmektedir.
Küçükahmetoğlu (2002)	Türkiye-AB	1989-1998	Endeks Hesaplama	Türkiye'nin EİT oranları görece olarak düşüktür ancak artma eğilimindedir. Gümrük birliği sonrası dönemde AB ile olan endüstri içi ticaret değerlerinde yükselme gözlenmektedir. Türkiye'nin endüstri içi ticareti ile reel gelir artışı, ekonomik entegrasyon ve sanayileşme düzeyi arasında pozitif ilişkinin tespiti yapılmaktadır.

⁵ Endüstriler arası ticareti temsil etmekte olan ihracat ve ithalat farkı, endüstri içi ticaret dengesizliğinin varlığında yalnızca endüstriler arası ticareti değil aynı zamanda net dış ticaret dengesizliğini de ifade etmektedir. Bu sebeple endekslerdeki pay küçülmekte ve endüstri içi ticaret aşağı-yönlü sapmalı hale gelmektedir.

Çalışma	Kapsamı	Yıl	Analiz Yöntemi	Sonuç
Çepni ve Köse (2003)	Türkiye-AB ve OECD (Seçilmiş Ülkeler)	1989-1999	Panel Veri Yöntemi	Kişi başına düşen gelir, uzaklık ve dış ticaret engellerinin Türkiye'nin endüstri içi ticaretini etkileyen en önemli faktörlerdir.
Kandoğan (2003)	22 geçiş ekonomisinin 28 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke	1992-1999	Endeks Hesaplama	Endüstri içi ticaret ile gelir düzeyi, ülkelerin büyüklüğü, ticaret yoğunluğu, ticaret ortakları, ortak sınır, dil ve liberalleşme adımları arasında pozitif korelasyon bulunurken; ülkelerin gelir düzeyi ve ülke büyüklük farklılıkları, uzaklık ve ticaret dengesizliği ile negatif korelasyon olduğu yönünde sonuçlar içermektedir.
Erlat ve Erlat (2003)	Türkiye	1969-1999	Endeks Hesaplama	Türkiye'nin dış ticaret yapısının endüstriler arası ticaret yapısı sergilediği sonucuna ek olarak, 1980 sonrasında endüstri içi ticaretin nispeten arttığı da ifade edilmektedir.
Deviren (2004)	Türkiye-AB	1993-2003	Endeks Hesaplama	Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki sınav ürünleri ve tüm ürünlere ilişkin endüstri içi ticaretin 0.50 endeks değerinin altında kaldığı ve dolayısıyla Türkiye ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki dış ticaretin endüstriler arası ticaret yapısı sergilediği sonucuna ulaşılmaktadır.
Türkcan (2005)	Türkiye-OECD (Seçilmiş Ülkeler)	1985-2000	Panel Veri Yöntemi	Türkiye ile OECD ülkeleri arasında yapılan ticaretin önemli bir kısmı ara mallarında gerçekleşen endüstri-içi ticaret oluşturduğu saptanmaktadır. Nihai ve ara mal ticaretinin belirleyicileri arasında bir fark yoktur. Ortalama piyasa büyüklüğü ve beşeri sermaye donanımı farklarının, ülkeler arası uzaklığın temel belirleyiciler olduğu belirtilmektedir.
Kutlu ve Yenilmez (2005)	Türkiye-AB	1981-2001	Endeks Hesaplama	Gümrük birliğinin, ülkelerin endüstri içi ticaret düzeylerinde ve ticarete konu olan ürün çeşidi sayısında artışa yol açmaktadır.
Şimşek (2005)	Türkiye-OECD	1992-2003	Endeks Hesaplama	Türkiye'nin endüstri içi ticareti içinde daha ziyade düşük kalite dikey endüstri içi ticaretin egemen olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.
Emirhan (2005)	Türkiye-AB İmalat Sanayi	1989-2002	Panel Veri Yöntemi	Ülkeye özgü değişkenlerin daha çok dikey endüstri içi ticaret üzerinde etkili olduğu, endüstriye özgü değişkenlerin ise daha çok yatay endüstri içi ticareti etkilemektedir.
Akkoyunlu, Kholodilin ve Siliverstovs (2006)	Türkiye'nin 15 ticari ortağı	1970-2005	Endeks Hesaplama	1980 sonrası gerçekleşen dönüşümün ve gümrük birliği çerçevesinde ekonomik bütünleşme girişimlerinin endüstri içi ticaret üzerine güçlü etkileri mevcuttur.
Koçyiğit ve Şen (2007)	Türkiye-AB	1973-2005 1992-2005	Endeks Hesaplama (Statik ve Dinamik Ölçüm)	Türkiye ve AB arasındaki endüstri içi ticaretteki büyüme, 1996 yılında yürürlüğe giren AB ile Gümrük Birliği anlaşmasından beri Türkiye'nin endüstri temelinde düşük teknolojili ürünlerden ileri teknoloji içeren endüstrilere geçişi de ifade etmektedir.
Kaya ve Atış (2007)	Türkiye-19 Ticaret Ortağı	1990-2005	Endeks Hesaplama	Endüstri içi ticaret oranlarının düşük olmakla birlikte, son yıllarda iki yönlü ticaret yapısına dönüşümde ve bazı alt ürün gruplarında endüstri içi ticaret doğrultusunda artış gözlenmektedir.
Aydın (2008)	Türkiye-AB-AB Dışı	1989-2005	Endeks Hesaplama	Türkiye'nin ticaret ortaklarıyla rakip olmaktan daha çok tamamlayıcı ekonomi konumundadır. Artan endüstri içi ticaretin sunduğu ilâve kazanımlarla, zaman içinde Türkiye'nin kalkınma düzeyi ve uluslararası rekabet gücünün de yükselecektir.

Çalışma	Kapsamı	Yıl	Analiz Yöntemi	Sonuç
Şimşek (2008)	Türkiye-OECD	1992-2003	Endeks Hesaplama ve Panel Veri Yöntemi	EİT'nin belirleyicileri arasında gelişmişlik seviyesi, gelişmişlik seviyesi farkı, piyasa büyüklüğü, açıklık, ürün farklılaştırması, ölçek ekonomileri, teknolojik farklılık bulunmaktadır.
Türkcan ve Ateş (2010)	ABD-37 ticaret ortağı	1989-2006	Panel Veri Yöntemi	ABD otomotiv endüstrisi için yatay endüstri içi ticaret ölçümleri kişi başına düşen GSYİH farklılıkları ve dışa dönük doğrudan yabancı yatırımlar ile pozitif, uzaklık ve iki taraflı döviz kurları ile negatif korelasyon, ABD otomotiv endüstrisi dikey endüstri içi ticaret ölçümlerinin ortalama piyasa büyüklüğü, piyasa büyüklük farklılıkları, kişi başına düşen GSYİH farklılıkları, dışa dönük doğrudan yabancı yatırımlar ve uzaklık ile pozitif; iki taraflı döviz kurları ile negatif korelasyona sahiptir.

Kaynak: Tablo incelenen çalışmalar doğrultusunda tarafımızdan düzenlenmiştir.

3. FARKLI TOPLULAŞTIRMA DÜZEYLERİNE GÖRE TÜRKİYE’NİN ÇOK YÖNLÜ ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİ (1990-2013)

Bu bölümde Türkiye’nin Dünya ile gerçekleştirdiği çok yönlü endüstri içi ticaret üzerinde durulmaktadır. Burada amaç, hangi malların aynı endüstri altında gruplandırılacağına ilişkin endüstri içi ticaret literatüründe yer alan tartışmalar doğrultusunda, farklı toplulaştırma düzeylerinde hesaplamalar ile çalışmada kullanılacak toplulaştırma düzeyinin seçimine odaklanmaktır.

Endüstri içi ticaret literatüründe, hesaplamalarda kullanılacak çok ayrıntılı bir sınıflandırmanın düşük endüstri içi ticaret değerleri ile sonuçlanacağı belirtilmektedir. Aksine toplulaştırma düzeyindeki artış ise daha yüksek endüstri içi ticaret değerlerini doğurmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda, Standart Uluslar Arası Ticaret Sınıflaması (SITC), 3. revizyon’a göre farklı toplulaştırma düzeylerinde Türkiye’nin çok yönlü endüstri içi ticareti, 1990-2013 yılları arası ithalat ve ihracat değerleri kullanılarak Standart Grubel-Lloyd Endeksi (ağırlıklandırılmış ortalama) yardımıyla hesaplanmakta ve bu doğrultuda çalışmada kullanılacak toplulaştırma düzeyi seçimi gerçekleştirilmektedir.

Tabloda, 1990-2013 dönemi yıllar itibarıyla Türkiye’nin Dünya ile gerçekleştirdiği ticarete endüstri içi ticaretin payı yüzde olarak yer almaktadır. Tabloda yer alan değerler incelendiğinde endüstri içi ticaretin payının yıllar itibarıyla artış eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan hesaplamalar ışığında, örneğin 3 basamak düzeyinde 1990 yılında ölçülen endüstri içi ticaret değeri %25,49 iken; bu değer 2013 yılına gelindiğinde %42,89 değerine ulaşmaktadır. Bu durum diğer toplulaştırma düzeyleri için de geçerli olmaktadır.

Tablo 2: Standart Uluslar Arası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre Farklı Toplulaştırma Düzeylerinde Türkiye'nin Çok Yönlü Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %)

Yıllar	FARKLI TOPLULAŞTIRMA DÜZEYLERİ				
	1	2	3	4	5
1990	48,62	34,38	25,49	19,55	15,45
1991	45,97	34,82	26,01	19,81	15,49
1992	45,56	35,34	26,93	19,24	16,48
1993	44,97	34,22	24,97	18,65	16,17
1994	45,05	36,21	28,47	22,09	20,77
1995	49,96	39,78	28,03	21,26	19,40
1996	49,29	39,83	29,41	22,51	21,03
1997	49,06	39,53	30,24	23,35	22,21
1998	51,91	41,64	32,64	25,98	24,09
1999	54,21	45,02	35,95	27,96	24,36
2000	51,85	41,21	33,49	27,04	24,82
2001	61,22	47,76	36,59	29,31	27,01
2002	61,38	46,79	34,71	28,67	27,51
2003	61,53	49,98	36,74	30,87	27,93
2004	59,88	52,45	38,96	34,09	30,17
2005	61,37	52,79	39,69	34,59	30,77
2006	63,42	54,77	39,46	34,15	30,97
2007	66,30	55,49	40,49	35,47	32,45
2008	68,23	57,41	41,83	37,17	34,18
2009	65,39	55,83	41,89	37,18	33,88
2010	65,50	57,28	43,30	38,19	34,95
2011	63,20	55,11	42,41	37,04	33,75
2012	63,85	55,57	43,80	38,67	35,29
2013	63,81	55,61	42,89	37,61	33,89

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası farklı basamaklara göre SITC Rev.3 ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Bununla birlikte, tabloda genellikle 1 ve 2 basamak düzeyleri gibi yüksek toplulaştırma düzeylerinde, endüstri içi ticaret paylarının en yüksek değeri verdiği görülmektedir. Yine düşük toplulaştırma düzeyinin söz konusu olduğu 4 ve 5 basamak düzeylerinde ise endüstri içi ticaret paylarının düştüğü gözlenmektedir. Örneğin 1990 yılı hesaplamaları incelendiğinde 1 basamak düzeyinde Türkiye'nin Dünya ile yaptığı ticaretin %48,62'si endüstri içi ticareti ifade etmekte iken; 5 basamak düzeyinde söz konusu pay %15,45 seviyesine düşmektedir. Yine her bir toplulaştırma düzeyinde en yüksek değerleri içeren 2012 yılı hesaplamaları incelendiğinde, 1 basamak düzeyinde Türkiye'nin Dünya ile yaptığı ticaretin %63,85'si endüstri içi ticareti ifade etmekte iken; 5 basamak düzeyinde söz konusu payın %43,8 seviyesine düştüğü gözlenmektedir.

Bu sebeple, yapılan hesaplamalar ve ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde, çalışmanın bundan sonraki aşamalarında, endüstri içi ticaret literatüründe en uygun toplulaştırma düzeyi olarak kabul edilmekte olan 3 basamak düzeyinde endüstri içi ticaret hesaplamalarına yer verilmektedir.

4. ENDÜSTRİ BAZINDA TÜRKİYE'NİN ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİ

Bir ülkenin kalkınma sürecinde imalat sanayi, temel ve stratejik bir öneme sahiptir. Ticarete konu olan sektörlerin başında gelen imalat sanayi ülkenin uzun dönemdeki kalkınma potansiyelini etkileyen dinamik sektörlerin başında yer almaktadır. Dolayısıyla imalat sanayinin iç ve dış pazarlarda rekabet gücünü koruması ve arttırması dışa açık bir ekonominin işlerliği açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, dış ticaret literatüründe endüstri içi ticaretin imalat sanayinde daha yüksek değerler alması öngörülmektedir.

OECD tarafından yapılan imalat sanayi sektörlerinin teknoloji yoğunluğuna dayalı sınıflandırılmasına göre, havacılık ve uzay, bilgisayar ve büro makineleri, elektronik, haberleşme ve ilaç sektörleri “yüksek teknoloji sektörleri”; mesleki, bilim ve ölçüm cihazları, taşıt araçları, elektrikli ve elektriksiz makineler ve ilaç hariç kimyasallar gibi sektörler ise “orta-yüksek teknoloji sektörleri” arasında yer almaktadır (OECD, 1999). Yüksek ve orta-ileri teknoloji grubundaki sektörlerin toplamı bilgiye dayalı imalat sanayi sektörleri olarak tanımlanmaktadır. Lastik ve plastik ürünleri, demir-çelik, metal eşya, metalik olmayan mineraller, petrol rafinerileri, vb. sektörler orta-düşük teknoloji grubunda tanımlanmakta, düşük teknoloji grubunu ise dokuma ve giyim, gıda içki-tütün gibi geleneksel sanayi ürünleri oluşturmaktadır (Saygılı, 2003).

Bu doğrultuda imalat sanayi (SITC 5-8) için yapılan ölçümler, imalat sanayi endüstrilerinde yer alan ürünlerin endüstri içi ticarete uygunluğu sebebiyle, (genellikle) tüm endüstrileri kapsayan ölçümlerden (SITC 0-9) daha yüksek değerleri ifade etmektedir. Bu açıdan, endüstri içi ticaret hesaplamalarının imalat sanayini temsil eden SITC 5-Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri, SITC 6-Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar, SITC 7-Makineler ve Taşıt Araçları, SITC 8-Çeşitli Mamul Eşya bölümleri için detaylandırılması ve bireysel endüstriler düzeyinde ayrıntılı analizler yapılmasının önem taşıdığı düşünülmekte ve ilgili analiz ve bulgulara çalışmanın bu bölümünde yer verilmektedir.

4.1. Türkiye'nin Dünya ile Gerçekleştirdiği “Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri” Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Endüstri İçi Ticareti (1990-2013)

Çalışmanın bu bölümünde imalat sanayi kapsamında SITC 5-8 aralığında yer almakta olan 3 basamak düzeyindeki endüstriler için yapılan ölçümlerden “Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri” bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümdeki endüstrilerin genellikle ara teknoloji malları üreten endüstriler olduğu söylenebilmektedir. Ancak 541 “eczacılık ve ürünleri” ile 542 “ilaçlar” başlıklı kategoriler ileri teknoloji endüstriler olarak sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda düzenlenecek olan tablo, yine hem zaman serisi hem de sınıflandırmada ele alınan bölüm endüstrileri ürünlerinin fazlalığı sebebiyle iki zaman serisi şeklinde bölünerek ele alınmaktadır.

Tablolar incelendiğinde genel olarak endüstrilerde endüstri içi ticaretin artma eğilimi göstermekle birlikte; 515 “organik-inorganik, heterosilik bileşikler, nükleik asitler”, 516 “diğer organik kimyasal maddeler”, 525 “radyoaktif elemanlar ve bileşikleri, bunları içeren karışım ve atıklar”, 531 “sentetik organik boyayıcı maddeler”, 541 “eczacılık ve eczacılık ürünleri”, 572 “stilen polimerleri (ilk şekillerde)”, 583 “plastikten monofil, çubuk, profiller-enine kesiti 1mm’yi geçen”, 593 “patlayıcı maddeler, fitiller ve fişekler” ve 597 “ateşlemeyi önleyici müstahzarlar, çözücü müstahzarlar, yağlama müstahzarları” başlıklı endüstriler için hesaplanan endüstri içi ticaret değerlerinin oldukça düşük olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2’de, 2013 yılı için endüstri içi ticarete değerler incelendiğinde en yüksek değerlerin 524“oksi ve peroksi metalik asitlerin tuzları, kıymetli metallerin bileşikleri”, 532 “debayette kullanılan bitkisel ve hayvansal menşeli hulasalar”, 553 “parfüm ve kozmetik veya tuvalet mustahzarları”554 “sabunlar, temizleme, cilalama ürünleri”, 579 “plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar” ve 582 “plastiklerden levhalar, plakalar” başlıklı endüstriler olduğu; en düşük değerlerin ise 515 “organik-inorganik, heterosiklik bileşikler, nükleik asitler”, 571 “etilen polimerleri (ilk şekillerde)”, 572 “stilen polimerleri (ilk şekillerde)” ve 573 “Vinil klorür veya halojenli diğer olefin polimerleri(ilk şekilde)” başlıklı endüstriler olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri"
Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ÜRÜN KODU											
511	97,07237	60,30519	47,17661	38,85979	51,03677	25,91598	35,13335	33,89622	36,14038	34,85837	30,1532
512	31,29962	32,08787	18,45583	4,602508	12,21781	25,65576	21,81178	13,82226	22,37535	18,53661	17,06086
513	38,04041	21,2351	26,36733	23,48206	11,71602	8,985721	5,286825	4,736674	2,603789	4,512207	9,346774
514	18,99983	19,59778	18,94904	12,45529	25,53491	13,45693	10,52787	8,910578	8,795026	14,73082	13,62748
515	7,876031	5,295413	5,500307	4,206109	12,97857	7,803148	8,497243	6,948779	3,038143	5,196086	3,643269
516	8,461228	6,44927	4,710182	3,038296	11,56011	8,608326	6,317802	4,878297	6,187046	8,247742	12,07105
522	14,69839	12,30547	15,066	17,11147	36,26058	21,84265	58,49183	71,75251	75,03106	93,013	78,90266
523	85,35295	97,38781	98,63249	92,06374	93,75132	92,06927	18,16817	31,48248	18,73723	18,09247	16,97959
524	95,99776	88,09651	88,13487	74,27338	72,24063	61,13682	6,771718	17,63852	17,1649	31,81583	32,58137
525	3,650405	0,717377	0,021569	0	0	0	1,063524	0,183085	1,341347	1,261815	2,129202
531	5,448499	0,845077	2,427614	0,859223	1,531897	2,015988	2,123348	3,05057	6,443221	6,261138	6,947206
532	80,61979	67,33949	90,08788	71,4582	97,71999	94,00295	70,1672	71,19437	93,61911	84,72954	96,71321
533	14,50365	18,07681	17,61545	23,74159	30,21148	27,76385	37,18483	42,07104	38,56789	34,37601	32,66811
541	18,35044	7,420844	6,734615	4,66919	10,03439	10,56641	19,49688	16,63891	15,52598	21,05355	18,91933
542	87,63787	70,69004	56,96614	68,29693	66,93976	34,22414	34,74506	33,70415	26,31271	18,99022	20,46164
551	40,14165	31,80673	31,49301	23,71245	23,62652	19,58194	12,75868	10,50288	13,67625	18,85723	24,65248
553	42,78688	72,44276	47,8163	27,88414	56,18395	51,17311	64,1196	52,96357	60,80529	45,75751	55,75407
554	53,96907	93,86148	89,86876	84,91267	64,92215	55,11491	51,4147	50,11858	60,24434	67,42547	68,98253
562	45,30088	31,53536	26,63443	11,61828	29,52172	10,1306	10,60908	5,376896	6,884427	6,426767	3,195322
571	81,28319	71,27679	65,03861	74,23323	66,36911	19,98353	9,770368	3,668445	2,168624	3,5253	6,622273
572	2,388335	0,052914	0,274942	1,0099	1,033939	0,189867	0,643909	0,406105	0,861621	1,473597	1,317498
573	90,16871	53,97534	60,17979	53,41295	56,6032	28,80819	9,444275	1,819534	6,405199	2,741211	4,880375
574	60,22302	64,527	51,87914	36,34195	36,80947	35,54049	34,10506	42,06391	32,91552	40,72567	30,67738
575	80,0882	91,09582	92,5926	80,98042	78,81045	89,53779	43,37276	8,292577	32,57926	12,61287	27,45042
579	34,21392	79,9394	99,62431	54,59671	17,42853	13,34116	51,59807	78,16137	54,17202	11,74669	5,99501
581	13,16745	11,23168	24,56587	27,9144	40,16476	38,63641	43,12533	43,15831	54,44187	84,69682	92,66771
582	54,69842	67,49219	54,25106	37,81381	66,07793	68,13796	58,23973	66,89999	65,0547	66,2502	71,81413
583	4,164319	5,792566	7,837454	17,49563	45,22245	60,88518	78,59188	94,94825	87,43821	81,61446	90,45068
591	12,46112	35,29007	44,10045	46,38494	50,57569	34,94891	29,53002	29,94311	25,86709	28,07988	37,99603
592	14,81263	10,21713	15,92726	16,14369	26,67507	18,69307	26,79954	30,37969	29,41151	20,93354	24,68728
593	2,364133	1,113436	1,594556	1,831839	5,303033	1,919133	7,879163	4,697361	29,88314	17,87293	15,9517
597	5,66916	5,208186	7,907575	4,827493	4,916986	6,616307	8,300825	7,185729	8,159675	11,73932	8,870129
598	19,05027	16,59664	17,23763	18,73577	19,56017	16,16889	12,87196	12,65825	12,33191	15,06635	17,50987

Tablo 3: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %) (Devamı)

YILLAR	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ÜRÜN KODU													
511	43,75027	58,30546	62,98455	52,39648	38,12282	67,36373	53,82914	65,49305	65,7496	58,01904	36,65312	60,00401	55,67538
512	23,9969	24,81682	20,88618	20,86894	10,4629	14,00146	15,6883	18,63704	10,82509	19,30862	17,34001	13,51006	10,25721
513	20,08261	15,16501	8,529128	10,02399	7,240675	9,262728	10,64229	14,28207	14,45085	18,08601	18,1758	13,6632	13,2176
514	16,51735	12,44033	10,55371	10,30712	11,92438	7,141554	10,1578	13,26745	12,60861	15,44096	13,20077	14,85953	10,91336
515	2,41599	1,690636	3,523471	5,951155	3,35534	2,296754	3,861659	3,106339	3,69582	5,553562	5,052361	5,164596	4,560831
516	15,90987	15,79902	15,07635	14,74914	16,49697	17,59258	18,68341	16,02752	16,05474	19,5626	16,58062	21,24828	23,1189
522	82,84664	84,68008	73,03558	75,11802	40,38391	45,21653	41,82599	34,35106	39,08584	44,49171	44,55857	51,03909	46,07603
523	63,16958	29,37506	29,81026	26,04331	92,23233	97,27653	91,48454	95,87346	88,85269	73,3497	63,04038	60,3453	62,25179
524	48,54739	59,64356	37,43475	41,72766	81,74981	90,95876	96,27161	93,01771	96,21089	99,84004	87,95104	79,49831	75,96772
525	0,698274	2,081795	4,088528	8,15566	14,12784	17,86773	25,61402	15,99277	23,22579	36,18457	35,58314	40,98716	48,00155
531	6,554265	8,289642	8,480345	9,233281	9,747423	9,726681	11,43299	14,6638	17,02915	18,64261	18,58258	19,87027	20,7034
532	98,61891	87,16097	75,91143	81,31028	93,92193	98,54208	96,96001	85,17498	77,27762	78,06251	80,33074	82,9712	81,34745
533	43,42239	37,31014	34,82932	36,05662	40,44435	42,73089	43,54474	50,39112	56,90421	56,66054	52,68017	62,38413	63,72152
541	14,2264	10,01152	14,80469	13,13438	12,07831	14,08007	14,256	12,69777	13,61834	18,98307	11,88061	15,98214	13,94927
542	24,2149	20,22314	18,38917	18,76496	20,17873	20,98722	20,6201	20,15164	21,30094	24,09485	26,44652	34,20495	38,64559
551	26,05727	25,6858	27,28123	20,27922	22,1354	21,35555	21,13627	21,08719	21,0159	18,7542	21,08481	25,45496	28,99381
553	67,2817	65,50159	75,22117	79,26312	83,4513	83,79936	82,47895	90,94066	86,89738	86,70659	88,9578	96,22662	95,7528
554	59,74441	63,67855	66,0241	67,84539	70,96672	69,9349	77,93297	77,39934	72,79078	80,15713	85,38456	82,00648	81,36143
562	13,53774	24,33398	9,814393	11,79202	9,51278	9,286079	15,51534	25,57586	14,71685	33,5732	24,84166	19,1956	12,43406
571	16,80736	5,495453	2,650898	2,196089	4,604588	15,518	8,917956	11,2146	10,36078	10,8534	13,14768	13,82241	7,963658
572	1,720689	1,092984	0,831219	0,731421	0,970801	1,138125	1,295348	2,021609	1,790891	1,763706	3,670915	11,28173	8,653813
573	13,43158	2,835602	2,132578	1,833014	2,715088	3,416663	3,293688	4,960192	8,156069	6,363029	6,808435	6,277022	4,537145
574	46,00681	34,34903	31,09185	31,52745	24,4835	27,09044	31,69304	30,74391	36,53162	37,93258	32,75596	35,93441	39,7834
575	45,19496	15,25147	12,83741	10,98914	19,96492	22,39913	18,82821	27,78499	36,50253	28,72984	34,41698	29,74086	20,47423
579	0,947085	3,020683	6,565155	39,74381	87,85963	41,20866	79,43423	82,83515	66,36837	95,99089	90,52461	78,37071	86,62584
581	85,10705	94,96353	84,08348	71,11077	53,89171	49,92302	48,04201	43,4574	39,56021	38,78824	44,77067	40,14782	39,29226
582	85,81701	80,09109	74,73475	74,61924	80,43157	83,95282	85,97638	91,66126	93,60145	91,01513	92,44442	94,49986	95,94258
583	96,01184	87,39681	67,9839	50,64649	38,01241	33,81517	29,90661	29,74797	31,70835	31,76885	33,86116	25,64019	26,0917
591	45,81351	39,83475	33,88166	28,25903	30,20576	29,47181	34,49377	39,88009	41,98847	37,64898	33,32583	37,30508	40,74678
592	27,63017	24,71281	27,1177	25,76984	27,49505	30,7194	29,33647	32,0343	34,55396	36,66785	46,54793	58,23988	63,21936
593	22,60079	39,63715	53,82745	43,06273	15,83958	33,22489	40,89304	54,59801	38,12044	44,70577	37,99882	55,40613	48,90344
597	10,61525	11,34743	13,31477	12,08966	13,08323	14,32742	20,65236	21,35651	26,37433	21,98988	17,73332	19,61173	21,90877
598	17,37851	18,163	18,01598	19,74157	21,93054	27,73155	27,89143	30,96085	29,88594	33,58446	30,60456	36,9097	38,70363

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

4.2. Türkiye'nin Dünya ile Gerçekleştirdiği “Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar” Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Endüstri İçi Ticareti (1990-2013)

Çalışmanın bu bölümünde imalat sanayi kapsamında SITC 5-8 aralığında yer almakta olan 3 basamak düzeyindeki endüstriler için yapılan ölçümlerden “Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar” bölümünü oluşturmaktadır. Düzenlenecek olan tablo, yine hem zaman serisi hem de sınıflandırmada ele alınan bölüm endüstrileri ürünlerinin fazlalığı sebebiyle bölünerek ele alınmaktadır.

Bu bölümdeki endüstriler arasında ara teknoloji malları üreten endüstriler, 611 “deri ve köseleden mamul eşya (makina, mekanik işlerde kullanılan saracıye eşyası)”, 612 “işlenmiş deri ve köseleler”, 613 “tabaklanmış, aprelenmiş, bütün halinde kürkler”, 621 “kauçuk ve kauçuktan eşya”, 625 “kauçuktan diğer eşya (hijyenik, eczacılık ürünleri, taşıyıcı kolonlar)”, 629 “kauçuktan iç ve dış lastikler (yeni/eski)”, 641 “kağıt ve karton” ve 649 “kağıt, kağıt hamuru, karton ver selülozik liflerden mamul eşya” olarak belirtilmekle birlikte, bölümde yer alan diğer endüstrilerin standart teknolojili olduğu söylenebilmektedir.

“Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar” bölümü endüstrileri için hesaplanan endüstri içi ticaret rakamları, genellikle artan bir seyir izlemekle birlikte diğer imalat sanayi bölümleri endüstrilerine kıyasla yüksek değerleri ifade etmektedir. Ancak 658 “dokumaya elverişli maddelerden diğer hazır eşya ve takımlar”, 667 “inciler ve kıymetli metal taşlar”, 675 “paslanmaz veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamülleri”, 683 “nikel ve nikelden çubuk, profil, tel, sac, şerit, boru vb.”, 685 “kurşun ve kurşundan çubuk, profil, tel, sac, şerit, boru vb.”, 686 “çinko ve çinkodan çubuk, profil, tel, sac, şerit, boru vb.”, 687 “kalay ve kalaydan çubuk, profil, tel, sac, şerit, boru vb.” başlıklı endüstriler için hesaplanan endüstri içi ticaret değerlerinin oldukça düşük olduğu gözlenmektedir.

Bununla birlikte yine tablodaki değerler incelendiğinde, 651 “tekstil iplikleri”, 652 “pamuklu mensucat”, 653 “sentetik veya suni filamentler ve devamsız liflerden mensucat”, 654 “dokumaya elverişli diğer maddelerden dokunmuş mensucat (ipek, yün, keten vb.)”, 655 “örme mensucat”, 656 “kordelalar, etiketler, armalar, tüller vb.”, 657 “Özel iplikler ve dokunmamış mensucat (keçe, vatka, sicim, ip, şapka taslakları, teknik eşya)” başlıklı endüstrilerde hesaplanan endüstri içi ticaret değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu endüstri grubunun tekstil ürün grubu olması beklenen bir durum olup, Türkiye'nin tekstil endüstrisi ürünlerinde hem ihracatı hem de ithalatının mevcut olması dolayısıyla endüstri içi ticaretinde bu yüksek değerler ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere, yine aynı gruba dahil olan 658 “dokumaya elverişli maddelerden diğer hazır eşya ve takımlar” ve 659 “halılar ve diğer yer kaplamaları” endüstrilerinde ise genellikle yalnızca ihracat yapılması sebebiyle endüstri içi ticaret değerleri düşük çıkmaktadır.

Türkiye'nin Dünya ile gerçekleştirdiği dış ticarete endüstri ve ürün bazında değerlendirmesinde bir diğer husus da endüstrilerdeki gelişimin gözlemlenebilmesidir. Belirtilen zaman aralığında öncelikle 1990 yılı baz alındığında endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri değerler taşıdığı 29 endüstri mevcut iken, 10 yıllık bir dönem sonunda 2001 yılında endüstri sayısı 24'e gerilemekte ve son olarak 2013 yılında ise yine 29 endüstrinin endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla değerler 20 yıllık dönemde endüstrideki gelişime ışık tutmaktadır.

Tablo 4: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi,%)

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ÜRÜN KODU											
611	7,360001	11,71806	14,72932	14,47955	27,9525	24,22224	23,60103	37,63748	49,25979	56,66647	37,11938
612	52,31747	40,64598	54,73981	78,39378	32,31178	43,01498	76,73991	56,42818	88,34062	64,3609	57,79295
613	1,819433	15,02245	36,46488	43,17064	26,74044	37,56537	40,45548	27,42577	35,59894	44,55888	18,18692
621	79,84566	70,37018	78,14294	63,07289	90,95791	88,29947	50,46581	61,60848	75,03172	92,36466	87,11459
625	67,91162	71,68576	57,03448	68,66047	35,00018	46,2533	69,87519	73,59758	76,04119	76,71314	87,97787
629	32,74008	31,60241	30,3989	26,62651	44,38745	48,66565	44,37119	46,24769	68,72997	77,28619	74,49929
633	21,64032	4,930503	12,04447	12,10764	4,256933	7,050132	5,413645	3,859436	22,69784	4,449523	8,093519
634	61,14808	57,47711	51,63018	18,61208	63,34136	71,50619	64,27463	62,2278	51,89832	70,12264	37,63772
635	86,17862	88,2829	92,15416	84,99505	47,38339	75,29515	96,2469	86,41253	70,85425	81,19747	69,74203
641	28,33323	22,37447	26,86047	13,29668	52,97173	24,7804	17,53598	19,76334	16,23499	15,24227	12,36287
642	88,34185	94,3843	89,63771	69,99105	77,6612	63,89495	76,11068	82,12556	93,35466	90,74941	82,91253
651	79,64914	76,68757	91,60853	83,30009	85,95352	81,22302	83,15609	90,86383	96,2571	93,03598	98,158
652	57,20462	51,16723	53,6152	78,01765	66,5603	92,07117	85,77698	87,66233	82,49074	80,31005	85,23549
653	67,71732	78,52993	79,78764	87,07026	80,64016	87,37377	96,34632	99,98065	98,77197	91,35676	87,98305
654	76,05314	86,00416	94,92607	86,4829	97,37932	96,43541	70,41895	68,54949	72,10233	84,64702	87,61889
655	24,45983	25,49802	45,76285	70,29356	80,40364	86,16646	88,91966	75,03046	71,22887	50,93624	58,67906
656	70,38225	59,64788	68,99053	57,75923	38,98544	45,33452	61,57009	60,2038	55,49423	35,63923	39,46153
657	76,06403	93,65456	96,40267	91,84902	86,70154	85,24167	86,01177	89,04413	74,86663	74,76802	81,26146
658	3,738875	2,45609	5,384661	5,874943	3,927417	6,191464	7,562506	6,324988	5,228317	4,756732	4,987854
659	6,458523	4,937651	4,179912	4,998769	3,57543	6,320192	24,76838	27,62941	27,11627	28,22531	35,12595
661	59,81119	34,14764	30,60923	36,75191	14,34042	19,91264	22,05898	27,3549	38,2232	31,18937	28,33891
662	71,66408	90,09156	82,06925	79,76002	70,82559	74,82675	72,60991	53,33954	54,06228	38,29712	38,3697
663	17,91483	20,69939	24,1368	25,79065	38,22377	37,8092	46,0554	42,83523	44,76542	45,51406	62,0347
664	61,80473	68,91547	73,70951	90,80559	71,04436	99,11209	92,31553	97,70762	96,61129	97,95708	91,74941
665	26,4671	37,39101	33,46996	37,3334	28,25699	48,34364	58,23373	47,83366	52,51694	44,54202	37,25594
666	73,87769	93,70531	90,14461	79,39496	80,48292	97,78136	61,31796	92,32881	96,0515	89,04889	98,40914
667	0,84619	5,650471	7,464229	4,260757	50,39183	27,62602	10,85733	7,848786	10,7381	28,79802	39,59244

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ÜRÜN KODU											
671	76,09546	76,49228	56,78294	46,33243	58,9051	54,39075	59,74536	70,08505	53,30495	71,71465	44,79071
672	58,62526	83,48165	72,53356	89,76433	78,91886	68,81428	92,0912	98,3957	69,54284	63,79499	77,20338
673	36,97618	21,86792	36,35952	22,45871	80,04295	18,17655	43,88338	53,21787	39,96277	51,52119	40,8766
674	93,1285	72,74005	25,6867	16,97581	37,26171	19,91689	16,01841	21,88285	26,35895	27,74823	32,09633
675	0,126125	0,050452	0,11868	0,104239	1,680841	0,753524	0,426092	1,557575	0,767675	1,202099	2,190746
678	92,85384	96,89785	89,22385	69,24008	69,16846	83,55327	73,8955	68,09677	73,68238	87,64095	76,79909
679	91,80167	92,40799	95,75763	99,95894	90,20178	73,25301	89,82971	90,62756	93,58689	78,43906	91,32877
681	19,6007	34,78562	0,010927	8,894127	8,187801	34,04695	4,658817	10,68001	17,20331	3,680941	3,626085
682	74,18325	76,05971	81,34524	78,64841	73,41704	67,11107	67,02204	63,34586	59,51413	58,70891	54,29819
683	0,031714	0,049107	3,952664	3,399469	1,40399	5,801296	0,933637	4,945634	13,83592	2,083781	1,843897
684	66,18796	54,4972	55,691	40,29859	66,37425	51,48172	55,56705	50,98936	65,17692	63,9114	61,13844
685	4,13731	0,859144	1,265024	0,687356	1,170728	0,204514	1,189186	1,027525	4,071603	13,31429	6,94352
686	0,05485	0,020523	0,205817	0,393324	3,27685	0,789509	14,69432	41,3159	43,49188	13,55888	0,615706
687	0,235111	1,942237	1,409323	0,489734	1,503905	6,541538	0,621173	3,121654	3,08958	2,717345	2,183153
689	51,65231	41,73652	16,27286	17,67474	38,27299	18,53612	7,870289	4,198156	19,435	21,18349	8,510184
691	58,31449	46,51599	54,9184	85,73899	95,13174	85,10109	96,03033	99,00187	82,68302	91,20192	97,09619
692	89,42229	41,12134	42,35906	43,93152	86,552	68,87439	59,46058	79,1727	98,82541	93,56673	94,64153
693	69,55506	77,08334	98,18897	70,07232	65,30332	76,13252	59,34053	44,55191	45,22163	39,5686	40,23758
694	60,96436	40,88043	32,91048	31,45059	41,9643	51,66824	43,27767	40,51424	52,08272	66,61738	58,70751
695	22,54613	23,23236	30,38662	19,34203	32,34413	38,20264	27,08128	30,74886	69,67136	54,4124	37,06614
696	86,46343	49,25896	43,31039	43,01044	65,17321	53,23963	43,7075	31,83099	25,52101	40,31608	25,29781
697	81,55488	65,7413	40,41393	63,13819	32,11564	52,72115	66,83118	50,96973	55,7432	47,34559	46,04262
699	38,68088	36,41859	36,15559	35,92244	46,03959	58,51325	53,76802	56,53393	59,87414	83,71602	72,39521

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Tablo 4: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %) (Devamı)

YILLAR ÜRÜN KODU	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
611	40,9557	33,22167	41,0396	46,74035	51,74813	53,84854	53,67188	56,23605	66,79404	61,54579	60,1671	71,73423	77,45189
612	71,5255	84,34673	88,12996	80,33095	88,73833	76,86026	97,20752	68,85727	81,37406	69,59958	73,89826	82,74101	64,9793
613	12,11116	11,70078	20,79435	41,13048	56,02894	56,65476	57,19497	50,41366	60,10493	73,0118	94,69732	98,98378	90,1461
621	99,82319	88,29501	86,47816	79,55792	88,75444	96,39763	91,88842	82,64395	90,59625	80,08149	74,5395	71,0629	74,85358
625	44,71372	61,49345	69,51167	77,95448	70,88104	79,01962	77,42803	79,84374	73,00113	79,15798	77,92709	88,81939	95,50855
629	91,28735	96,39386	96,64413	98,47559	97,05802	93,53838	84,97748	84,44779	80,51229	80,13525	79,93386	79,44975	78,32295
633	8,360469	7,5774	10,30421	7,330567	10,98793	11,10635	12,88594	15,15521	15,39758	9,608777	17,30213	11,68627	16,24516
634	95,64273	79,02266	76,29718	69,39459	55,23503	69,66933	74,92244	84,84775	96,11401	81,85093	77,18459	70,71867	70,82244
635	93,99849	98,91897	90,06296	86,64168	76,62284	80,10569	89,9859	85,76756	62,67257	75,46309	80,03062	76,57995	77,38301
641	31,30949	29,96023	24,70439	20,93029	19,22057	16,60746	19,22098	24,22814	22,70271	21,50609	24,91157	30,90757	32,18196
642	85,50301	72,37495	72,02265	70,19515	62,70745	62,90365	52,41147	47,81793	46,30992	46,14213	43,03778	41,42918	35,35793
651	89,39768	81,47378	78,03935	83,04634	79,51743	80,12253	64,04969	70,94792	73,58888	64,7119	70,78261	71,53869	73,69927
652	86,00865	89,60554	87,5143	91,37626	92,4586	97,42885	94,74923	89,05991	94,34017	94,66459	97,81911	80,24352	79,24925
653	74,53938	83,46664	76,07816	78,96904	71,58797	70,30114	70,46179	63,15247	70,01494	80,68072	78,97018	72,55333	68,03628
654	82,32878	73,00739	67,98492	57,64799	62,18399	62,94815	69,74454	74,19584	73,08843	68,74527	65,79542	67,09866	67,49803
655	47,39931	56,45815	57,96524	57,73302	45,98265	38,42566	36,01041	34,76639	37,74349	45,41574	55,37609	37,04626	42,13454
656	27,46776	34,21269	35,31317	32,89657	36,52222	48,62426	49,32782	52,09863	57,54764	67,57056	64,07403	59,2391	63,43931
657	91,59762	83,28537	83,21559	87,54908	83,95388	89,62126	86,6574	84,16506	83,23087	85,95962	94,97864	95,83939	95,41329
658	4,874373	3,970675	4,226109	4,79089	6,329704	8,416466	10,84069	11,56083	12,41671	14,08876	16,64687	14,99753	13,79844
659	30,80103	33,50791	31,41533	36,4347	35,52383	36,91279	50,66547	47,15389	43,3721	42,60414	35,74476	28,03817	27,62026
661	12,30329	10,01152	10,61952	12,56853	18,85996	38,4006	28,7735	17,69937	15,79211	18,63138	23,50111	21,77548	25,94694
662	29,2886	38,86572	27,85669	32,84754	42,82476	60,774	48,31695	49,73984	38,26584	44,26465	47,69062	48,92831	48,19409
663	53,76116	50,62644	63,16963	66,45363	69,31306	65,2803	65,98925	75,06547	81,67023	72,03361	70,86916	76,41873	79,37539
664	69,80655	79,46874	88,65775	96,21379	99,91735	94,65607	97,97123	83,38635	87,45566	91,68281	93,479	94,24551	99,27587
665	27,97776	33,9613	38,76763	49,15397	63,999	68,46193	64,2996	54,97654	50,49087	62,70822	65,33408	55,19517	71,89138
666	69,17269	94,62308	98,30345	93,69478	75,23609	55,29129	61,34423	70,71804	76,94178	69,05933	67,4009	67,9534	65,21075

YILLAR	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ÜRÜN KODU													
667	9,100111	16,74974	7,578501	8,757011	16,38749	12,07146	17,29782	32,20717	37,42707	16,71917	21,33901	16,60296	15,64192
671	35,73313	28,41081	25,16535	17,14485	13,83869	21,19607	15,28845	12,86427	23,29628	24,17439	20,82566	19,17786	25,53255
672	62,72624	46,80901	68,37622	64,04352	98,40267	71,55481	65,59351	78,2411	79,09101	78,73082	94,92818	96,16042	46,94754
673	75,77661	48,32083	37,1178	28,61973	26,44751	28,00597	24,07672	30,63533	41,48434	39,27502	57,4502	43,26635	50,63342
674	47,94021	53,04739	48,28308	74,0361	65,67316	59,71098	54,35781	49,72992	57,19796	54,96979	68,63082	92,16548	76,93539
675	4,879097	15,47385	16,95242	18,99839	18,76943	12,96337	12,71194	11,22721	10,63284	8,788976	9,231216	7,692218	11,36464
676	17,03135	25,67344	28,24903	27,70036	34,10028	27,64144	30,07618	18,95671	20,07097	29,59063	30,07254	26,54904	30,54831
677	14,17761	11,8197	10,33005	4,719672	5,505377	10,33069	9,946297	8,050586	5,811945	45,50563	68,17173	50,62009	66,80217
678	86,19734	77,31869	79,88926	99,23778	93,67435	88,80762	90,85998	96,97051	80,33917	90,25418	94,14863	86,42698	80,55881
679	93,49086	70,40951	94,49244	54,2977	59,57689	62,15589	66,84635	52,57332	47,97719	55,37132	61,88028	59,25889	69,71785
681	5,320449	0,984853	1,165276	1,897143	20,33781	43,18146	39,87956	33,02055	38,28731	50,4347	85,91506	98,30186	86,52644
682	64,68807	42,75857	42,34536	38,40881	34,35974	34,9754	30,82126	39,41827	31,92003	34,43092	35,87574	36,65728	38,2296
683	2,611375	3,525503	2,174357	1,734384	2,629042	1,314796	8,043211	9,728041	8,78261	12,29949	5,321824	9,271685	10,4835
684	76,27031	64,54128	64,90846	65,07356	70,14274	70,43721	69,80907	70,55539	77,12489	74,46057	69,82392	71,97028	69,32977
685	18,44247	11,06443	5,332731	15,71416	7,899199	6,632509	2,946872	3,782279	1,79986	3,581337	2,715285	5,08479	4,647611
686	8,300152	7,436639	1,394549	1,52453	1,126633	0,777838	0,865906	2,541238	2,25968	1,784253	2,19488	2,555453	2,606884
687	4,919308	6,149208	1,920688	1,507616	2,435455	4,69767	11,64847	8,543729	3,605982	7,40048	5,351203	4,674582	3,571699
689	19,61074	4,548084	5,13057	5,502034	16,44026	15,472	17,92716	19,12924	20,12773	38,55522	46,89044	56,32836	50,18518
691	91,48254	86,38979	51,98867	39,39306	35,11058	32,12056	30,69703	31,19189	21,46396	23,13969	30,65633	26,09409	29,24792
692	58,27591	66,18516	67,779	55,18315	55,20375	65,71914	55,53603	46,39551	36,05754	54,5114	55,21902	48,37278	58,23637
693	48,88955	33,96181	27,27891	22,61073	24,80492	26,83514	30,67224	35,38937	40,23289	31,82628	22,24969	24,71621	30,85696
694	73,31878	60,70919	58,83779	54,98748	56,09537	55,60305	59,61382	64,47893	64,83666	62,3925	65,3975	67,84063	64,31956
695	37,65755	33,77903	38,2548	34,95424	34,27917	33,23578	41,13817	38,16114	46,93988	41,97747	37,79514	37,63263	43,82732
696	36,3375	31,08306	33,26334	27,29755	25,69747	31,29057	41,72152	33,04183	40,07179	45,04038	34,24061	37,14429	39,12166
697	24,28049	24,96661	24,27959	29,41237	34,97621	38,05525	39,9327	41,71958	36,95672	44,97379	48,37125	42,42082	45,17491
699	91,84392	88,89434	95,8484	94,05065	97,53992	99,3939	98,42882	90,93555	86,36142	89,74243	87,43717	84,8164	85,57319

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

4.4. Türkiye'nin Dünya ile Gerçekleştirdiği “Makineler ve Taşıt Araçları” Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Endüstri İçi Ticareti (1990-2013)

İmalat sanayi kapsamında SITC 5-8 aralığında yer almakta olan 3 basamak düzeyindeki endüstriler için yapılan ölçümlerden “Makineler ve Taşıt Araçları” bölümü endüstrileri için düzenlenecek olan tablo, yine hem zaman serisi hem de sınıflandırmada ele alınan bölüm endüstrileri ürünlerinin fazlalığı sebebiyle 1990-2000 ve 2001-2013 yıllarını içeren iki zaman serisi şeklinde bölünerek ele alınmaktadır.

“Makineler ve Taşıt Araçları” bölümü hem ara teknoloji malları hem de ileri teknoloji malları içeren bir endüstri grubunu temsil etmektedir. Tablolar incelendiğinde genel olarak endüstrilerde endüstri içi ticaretin artma eğilimi göstermekle birlikte, 712 “buhar turbinleri ile aksam ve parçaları”, 751 “büro makineleri (yazı, hesap, fotokopi)”, 752 “otomatik bilgi işlem makineleri vb. ait birimler”, 759 “büro ver bilgi işlem makinelerinin aksam ve parçaları”, 763 “plak döndürücüler, pikaplar, kaset çalarlar, video kayıt ve gösterme cihazları”, 774 “elektro teşhis cihazları (x ışınli, alfa, beta, ve gama ışınli cihazlar)”, 776 “katod ışınli tüpler, yarı iletken tertibat; elektrik devreleri”, 791 “demiryolu taşıtları, aksam ve parçaları” başlıklı endüstriler için hesaplanan endüstri içi ticaret değerlerinin oldukça düşük olduğu gözlenmektedir.

Bununla birlikte, tablolarda 2013 yılı için endüstri içi ticaret değerleri incelendiğinde en yüksek değerlerin 722 “traktörler”, 727 “gıda işleme makineleri”, 733 “metalleri dövme, çekiçleme veya kalıpta dövme suretiyle işlemeye mahsus takım tezgahları”, 771 “elektrikli güç makineleri (716 hariç)(transformatörler, statik konvertörler, endüktörler)”, 781 “motorlu yolcu taşıtları (binek otomobilleri vb.)”, 784 “motorlu taşıtların aksam ve parçaları ile şase ve karoserleri”, 793 “gemiler ve suda yüzen taşıtlar” kodlu endüstrilere ait olduğu ve bu endüstrilerin çoğunun ara teknoloji malları ürettiği gözlenmektedir.

Türkiye'nin Dünya ile gerçekleştirdiği dış ticarete endüstri ve ürün bazında değerlendirmesinde, endüstrilerdeki gelişimin gözlemlenebilmesi için, belirtilen zaman aralığında öncelikle 1990 yılı baz alındığında endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri değerler taşıdığı 6 endüstri mevcut iken, 10 yıllık bir dönem sonunda 2001 yılında endüstri sayısı 21'e yükselmekte ve son olarak 2013 yılında ise 22 endüstrinin endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla değerler 20 yıllık dönemde endüstrideki gelişime ışık tutmaktadır. Ancak küreselleşme dalgaları sonucu küresel üretim sisteminde yaşanan değişimle birlikte, üretim zincirlerinin farklı aşamalarının farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi, tek tek ürünlerde uzmanlaşma yerine üretim aşamalarındaki uzmanlaşmayı daha önemli kılmaktadır. Özellikle “Makineler ve Taşıt Araçları” bölümü endüstrileri için değerlendirildiğinde, örneğin otomotiv katma değeri yüksek bir ürün olmakla birlikte, otomotiv üretiminin her aşamasında farklı katma değer yoğunluğu söz konusudur. Ve bu durumda otomotiv ihracatının artması, ürün veya endüstri düzeyinde incelendiğinde olumlu bir gelişme olarak kaydedilmektedir. Fakat söz konusu uzmanlaşmanın otomotivin düşük katma değerli üretim aşamalarında gerçekleşmesi halinde ülkenin uluslararası işbölümündeki konumunda değişme gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslar arası ticaretteki konumunun güçlendirilebilmesi ve endüstri içi ticaretten daha fazla kazanç sağlanabilmesi için üretilen malın kalitesini arttırma odaklı bir yaklaşım izlenmesi ve yüksek katma değerli üretim aşamalarında üretimin gerçekleştirilebilmesi gerekmektedir.

Tablo 5: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Makineler ve Taşıt Araçları" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %)

YILLAR \ ÜRÜN KODU	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
711	6,672789	6,449037	16,87947	12,92178	72,76231	29,34314	6,11152	11,9371	28,46708	33,85479	30,11624
712	0	0,496162	0,076548	0,442099	0	1,538076	2,993905	2,900402	1,83099	8,024535	2,522693
713	28,44586	23,9061	30,92367	23,30414	61,22744	46,56266	39,72148	36,97079	46,55045	56,79418	50,55654
714	2,169972	6,299742	3,962887	14,47661	48,79717	64,68729	33,49681	24,22255	29,15666	61,87591	40,7661
716	18,56296	14,86353	15,70991	17,44835	23,66873	39,67328	35,72948	30,44111	31,78664	27,34475	39,64481
718	8,720136	4,89354	3,819769	1,414207	4,453538	9,658065	20,19611	2,665993	5,803939	4,804511	10,21498
721	17,81589	44,78456	47,80863	30,96374	57,70998	52,0461	40,73827	36,07376	30,47504	32,24782	41,03109
722	10,65036	13,37989	6,074067	17,65491	27,01559	3,257765	34,31701	24,01154	71,29977	80,70363	54,3855
723	12,81965	12,43781	15,47789	12,15556	50,04681	32,84647	26,99407	23,43687	25,47515	59,2777	32,09724
724	1,843202	5,031321	4,07991	4,027958	8,743072	3,818785	2,414837	5,381921	5,730637	12,52955	9,275428
725	6,724308	0,951821	8,342053	7,810837	13,95003	2,786346	7,940593	6,556014	15,52846	9,906945	12,28136
726	1,526395	10,34289	1,643497	1,239175	8,903785	3,865524	4,785193	6,554585	5,621816	14,27567	9,147539
727	16,31355	49,98155	50,13775	60,555	69,80178	63,9543	38,25795	87,74453	82,19559	77,13873	81,97992
728	7,013597	5,807332	12,34276	8,752419	12,90076	11,75815	9,397456	10,37687	11,07372	14,63945	18,37795
731	14,50624	3,19246	6,061796	3,96183	8,295742	5,250451	3,836176	4,270021	10,72552	19,02378	18,05571
733	48,97197	41,0219	33,47582	12,45913	37,51597	35,53482	37,54507	42,55577	52,52805	65,2401	64,92953
735	20,86754	19,95673	22,14729	12,96969	10,87833	32,56527	23,24352	20,07657	21,19925	31,91982	32,56053
737	2,271907	2,267449	5,270571	6,505352	5,590168	8,77732	19,46002	13,81466	31,148	43,56503	34,20437
741	5,693159	14,4746	17,09403	13,24354	37,84061	35,57305	26,01902	29,28284	24,33073	36,35225	40,96837
742	20,6494	19,67227	26,31222	26,54317	40,54707	28,5097	25,88197	22,81091	30,03133	35,88166	36,80565
743	24,57362	23,02973	18,9632	18,41289	25,60492	21,44026	18,82643	18,65134	18,68516	25,11042	23,65407
744	9,471039	10,70194	11,70716	10,84071	16,64426	25,75471	24,9284	17,1112	21,99023	30,32096	34,94724
745	3,205572	3,090752	6,132249	7,089542	14,56433	12,31617	10,31357	13,99338	14,88489	18,6352	20,11431
746	7,348902	2,942373	3,375795	7,503704	20,88035	19,21439	17,58114	16,2761	14,00736	21,06766	25,90588
747	14,03068	23,04476	24,97421	20,42947	40,10755	35,82337	39,56886	31,04944	42,55688	51,22129	44,32533
748	7,951393	5,850432	7,220374	7,705005	13,54672	17,07241	21,12098	19,80183	27,34467	37,99128	40,96249
749	19,20756	9,861106	11,43918	14,20085	21,78978	17,49274	15,7708	15,40594	13,28495	18,45934	17,83255
751	2,379984	3,665515	6,696549	11,68213	12,06283	8,185902	10,2725	6,05589	3,668829	4,067526	3,702899
752	9,856378	8,127669	6,483193	1,80083	3,99871	2,062119	3,883206	5,88756	9,105556	11,72851	7,969434

YILLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ÜRÜN KODU											
759	1,293011	2,050918	1,663681	4,099053	6,698257	2,937026	6,837212	6,631665	6,531763	5,391208	8,837505
761	22,58862	20,46671	15,03442	15,13302	7,256175	15,17682	39,51703	31,71866	22,37423	28,45736	35,32263
762	53,1602	90,82798	69,56291	57,85691	57,94652	7,788445	0,519708	0,500813	0,912147	1,042298	1,68621
763	4,217978	13,50049	9,328465	10,9988	1,49136	3,277227	7,301278	5,251537	3,308228	4,265686	3,131722
764	10,54105	11,1807	15,67513	19,9367	16,23141	13,19393	23,27087	13,69197	14,8115	6,708065	7,464102
771	55,52683	57,5319	97,15433	81,96783	98,09137	91,64449	89,35743	96,80574	72,34671	61,46714	80,52967
772	10,08253	8,077841	23,57546	17,52189	29,05384	31,707	34,99408	28,42498	37,00918	39,82304	40,72998
773	99,65854	90,22803	90,12083	87,80715	57,28431	56,21814	49,90401	60,925	65,27705	58,98127	57,47326
774	0,757848	2,253974	2,979272	2,439108	7,563458	2,139048	3,939889	4,341137	3,097181	5,481904	4,696724
775	72,32564	79,2201	95,68731	88,86884	65,70255	72,41731	95,47379	88,23847	89,71583	95,78512	99,80045
776	0,542919	0,872874	0,702335	0,608825	1,595364	1,258724	2,877344	1,598329	2,385604	2,228306	2,333351
778	14,45185	19,37324	10,00842	13,91905	21,42498	25,57332	28,83151	29,28965	27,10239	28,95397	27,59828
781	13,05215	38,85199	31,20111	11,96995	55,0384	86,53186	38,06079	12,47286	17,88662	67,73334	37,9368
782	24,99524	9,265811	6,292289	6,09987	21,62324	37,39392	15,79732	9,050078	8,586912	15,50572	18,97145
783	64,60946	48,36095	66,47461	99,41904	46,26102	85,50677	92,68986	64,4244	77,85686	69,09439	94,00617
784	28,94828	24,94565	26,30986	23,17789	46,78241	38,03169	42,46531	38,7696	46,77492	55,47701	45,56208
785	10,06788	5,223272	9,729177	16,1705	46,06056	70,25726	38,77648	57,67054	56,70878	57,71687	49,95977
786	40,71087	85,63438	51,63561	57,8355	23,35111	44,63403	68,72499	42,03204	71,27015	84,3634	87,65339
791	0,79021	30,63348	0,176597	1,222153	5,251634	5,769518	0,775131	2,470348	8,025767	8,419091	4,416997
792	2,61E-06	0	0,00085	0,039007	6,167725	0,509634	7,591948	22,15231	20,51478	99,88839	83,21942
793	54,90349	63,05846	78,45535	34,23268	30,87085	22,23636	22,67409	43,08106	63,5101	77,95685	82,98457

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

Tablo 5: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Makinalar ve Taşıt Araçları" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %) (Devamı)

YILLAR ÜRÜN KODU	2001	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
711	7,808371	7,808371	6,379553	24,25412	56,56334	61,8132	46,53778	50,01699	41,579	26,78613	27,90402	62,43139	22,1913	13,66533
712	0,067001	0,067001	0,15466	3,970844	11,9442	18,98123	7,591629	5,186035	34,43327	0,319133	8,428388	1,738563	1,897832	1,667268
713	81,88733	81,88733	75,05734	60,36802	52,21996	50,9092	51,45567	55,89706	55,39578	59,88826	61,96819	61,1662	68,82242	66,86375
714	22,37558	22,37558	35,97093	58,33446	69,80904	74,05013	77,31018	73,04827	93,31332	50,51325	35,13797	58,82549	58,72704	62,988
716	51,31519	51,31519	37,01036	55,29238	55,83024	59,98149	65,80823	61,87132	46,14117	35,24257	33,58676	39,13443	36,73422	35,65583
718	16,09172	16,09172	19,14192	26,55316	34,89501	64,13114	55,61487	58,05883	46,99099	33,81444	29,31799	30,59421	34,61822	30,71686
721	78,36776	78,36776	76,72743	77,61274	58,75166	47,00203	46,59124	63,5323	94,65301	91,77121	79,6384	68,32825	76,97342	73,07727
722	16,42733	16,42733	29,24224	24,38722	88,6936	86,68116	83,5774	95,26363	83,34517	66,08145	99,17588	77,92152	90,20393	85,04162
723	63,54153	63,54153	51,79396	55,4226	45,22422	36,35757	35,20459	44,64556	72,18392	56,42728	52,88638	57,1118	48,71786	49,01631
724	16,99781	16,99781	7,319736	7,481589	12,64537	18,66581	28,94362	23,01326	39,35826	68,15429	36,77876	25,59778	21,59852	21,97235
725	18,57526	18,57526	15,26983	16,96584	20,29754	17,48289	13,78362	16,3633	22,57094	26,2144	30,97632	20,31932	22,68297	23,97662
726	23,39567	23,39567	11,87817	8,330345	7,1269	10,76113	10,30859	13,10275	16,69059	28,64471	20,66445	18,09462	19,72423	27,72791
727	79,42955	79,42955	88,64766	86,08501	76,42412	97,56187	64,95319	90,95798	96,80839	83,74861	90,62723	97,98028	98,50296	97,16096
728	24,61268	24,61268	25,05112	26,43179	29,79778	38,34315	37,93068	44,99866	53,6998	58,79203	54,1662	48,57083	56,28435	60,0741
731	20,23062	20,23062	13,76891	12,73733	11,31575	15,8118	13,79899	17,98384	24,37206	36,51849	27,28198	22,05711	22,24593	29,54355
733	99,8494	99,8494	86,2427	84,41062	77,58048	78,0528	85,11129	87,74227	95,2081	92,00127	91,83212	93,5504	94,20633	98,65589
735	34,72475	34,72475	26,82006	39,19772	33,65287	39,72446	46,50644	58,43261	74,5696	71,94415	61,83747	62,41547	67,90358	60,81236
737	54,61617	54,61617	49,66	37,37197	37,09946	37,63944	40,70818	46,2256	61,74339	43,64627	56,45558	53,82274	70,76585	66,65268
741	47,62509	47,62509	67,2262	66,32599	65,14516	65,10858	65,53995	70,80586	78,34949	83,47817	88,74164	76,73262	74,81948	69,03889
742	53,51394	53,51394	46,91734	41,70657	43,35101	43,78745	46,51305	61,598	56,73745	53,35786	52,79557	59,1436	65,78512	60,80185
743	34,2018	34,2018	26,4866	33,7097	36,22398	40,74733	41,39383	41,90998	46,32343	51,18369	50,17277	49,32497	51,55381	49,27621
744	62,47325	62,47325	41,64089	51,78933	43,25986	44,06579	36,40917	38,64179	44,54216	53,97107	45,75101	46,98092	51,02122	44,97134
745	27,62172	27,62172	23,94213	30,76494	28,34206	24,58382	23,79764	27,54231	35,91876	41,10795	40,77957	40,62415	43,06979	42,73436
746	42,64539	42,64539	33,51344	36,70695	38,69494	39,77168	39,08155	40,77206	40,64525	41,5697	39,47127	43,12935	41,03717	45,83251
747	53,19928	53,19928	57,81425	51,13028	48,7525	52,06545	49,44834	53,21896	61,75723	64,88089	62,26089	58,47592	65,45014	67,78842
748	52,93466	52,93466	56,49439	59,31952	59,3326	61,04097	56,24328	59,12689	58,96944	49,80605	56,14281	60,00446	69,71493	68,40982
749	20,23847	20,23847	21,68515	40,67406	49,05993	44,19531	47,78915	49,5513	54,47042	59,00974	75,66311	74,63887	69,5947	69,70532
751	13,54495	13,54495	6,54512	7,21143	3,964017	5,699126	4,951383	5,468515	5,78022	8,520652	7,551586	7,370947	8,926072	9,520728

YILLAR ÜRÜN KODU	2001	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
752	11,16346	11,16346	7,330464	5,812262	5,171224	4,641577	5,412649	8,757944	9,445906	6,176328	7,427815	6,876705	6,921395	7,483888
759	14,93017	14,93017	8,805348	8,701924	8,905202	8,394826	9,454529	9,986144	11,96133	10,98896	12,01284	15,11302	16,14438	17,33125
761	18,91014	18,91014	11,43779	12,27394	13,47531	14,07788	20,42047	47,32848	58,70777	57,896	71,40386	72,96742	69,41815	75,39687
762	12,77565	12,77565	3,684054	0,708989	1,327367	0,932692	1,135723	2,646167	3,051268	6,992124	2,888302	2,969907	2,842647	2,33578
763	13,18502	13,18502	6,353638	4,704407	52,31121	48,31337	22,25365	24,56881	18,96762	7,630385	4,909102	5,07868	7,408415	15,43225
764	21,63876	21,63876	17,6985	15,66133	10,62021	8,787261	8,872351	9,847123	12,06516	9,174188	8,44999	9,280885	13,0803	10,0291
771	91,69126	91,69126	91,10968	80,77416	90,41359	83,64358	95,94615	91,0436	80,38149	78,06105	85,1517	96,40189	88,59038	87,17778
772	54,04847	54,04847	45,70024	52,11762	57,02055	62,24136	68,66797	70,3808	69,63632	75,36124	69,27201	69,15195	74,54135	75,43446
773	43,19765	43,19765	54,87408	55,43367	66,67612	64,47742	60,27718	54,64919	50,20567	55,38286	52,54159	50,60057	47,29443	49,52927
774	4,887639	4,887639	11,85081	6,935856	4,985101	4,123139	5,082476	4,748529	5,075704	6,713907	7,358097	7,083909	10,37878	11,75502
775	54,01407	54,01407	39,8105	39,09992	45,02489	47,22771	46,8741	43,39604	47,73747	42,73126	47,71666	50,99005	45,01552	50,80519
776	1,971633	1,971633	2,36118	2,001895	1,996463	3,253586	5,405586	6,033961	9,423487	8,287434	10,30656	9,743388	9,821613	9,729301
778	45,76713	45,76713	36,54349	33,07426	21,07729	16,37519	19,13659	24,4573	27,89973	34,73429	39,43327	40,78019	42,67475	51,5028
781	76,39185	76,39185	78,58217	99,97101	96,55995	99,19089	85,88483	81,09788	76,06358	82,22998	95,49686	86,45484	91,12639	85,46693
782	79,02742	79,02742	52,13418	84,55669	92,45224	80,82163	57,63755	44,58951	42,28265	36,96242	41,89369	51,2435	49,88594	48,25377
783	42,90451	42,90451	52,68229	82,40202	94,12848	77,54743	89,6149	65,45031	62,90492	44,87219	85,26481	96,99541	81,1488	70,08691
784	82,06614	82,06614	81,14742	70,86122	56,09221	61,46318	61,68283	69,29956	72,52081	74,82884	75,89886	79,14178	87,93579	90,69251
785	85,69181	85,69181	83,30382	85,90402	46,90432	29,79383	21,45163	55,58046	59,53756	70,2701	49,96423	40,6955	39,40303	42,35098
786	64,94518	64,94518	88,09763	89,01593	78,96722	96,51591	86,30805	84,32456	75,78909	61,00169	84,79393	88,19257	81,34143	79,31401
791	9,289656	9,289656	55,42427	30,22719	13,43096	46,52027	24,40802	10,98619	12,31681	19,35705	4,286998	26,94048	35,97178	45,36391
792	64,66085	64,66085	65,59923	51,91078	57,49424	89,44879	42,12863	64,46241	27,7898	42,85788	17,20025	16,37899	27,41731	45,09667
793	65,65733	65,65733	73,27399	54,80382	73,0945	96,24021	36,50369	56,00496	49,27314	79,19806	95,59436	89,85269	89,58443	86,2462

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

4.5. Türkiye'nin Dünya ile Gerçekleştirdiği “Çeşitli Mamul Eşya” Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Endüstri İçi Ticareti (1990-2013)

İmalat sanayi kapsamında SITC 5-8 aralığında yer almakta olan 3 basamak düzeyindeki endüstriler için yapılan ölçümlerden “Çeşitli Mamul Eşya” bölümü endüstrileri için düzenlenecek olan tablo, yine hem zaman serisi hem de sınıflandırmada ele alınan bölüm endüstrileri ürünlerinin fazlalığı sebebiyle iki tablo halinde incelenmektedir. Bölüm içerisinde genellikle standart teknoloji malları üreten endüstriler yer almakla birlikte, 871 “tıbbi araç ve gereçler”, 872 “optik aletler ve aksamı”, 873 “metre ve sayaçlar”, 874 “ölçü, kontrol, ayar alet ver cihazlar, bunların aksam ve parçaları”, 881 “sinema ve fotoğrafçılıkla ilgili aletler”, 882 “fotoğrafçılıkta kullanılan filmler, kimyasal müstahzarlar ve kağıt, karton vs.”, 883 “sinemacılıkta kullanılan filmler”, 884 “optik cihazlar ile aksam ve parçaları” ve 885 “saatler, aksam ve parçaları” kodlu endüstriler ileri teknoloji malları üreten endüstriler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablolarda hesaplanmış olan endüstri içi ticaret değerleri incelendiğinde, 811 “prefabrik yapılar”, 844 “kadın/kız çocuklar için örme giyim eşyası”, 871 “optik aletler ve aksamı”, 881 “sinema ve fotoğrafçılıkla ilgili aletler”, 882 “fotoğrafçılıkta kullanılan filmler, kimyasal müstahzarlar ve kağıt, karton vs.”, 883 “sinemacılıkta kullanılan filmler, 884 optik cihazlar ile aksam ve parçaları”, 885 “saatler, aksam ve parçaları” kodlu endüstriler en düşük endüstri içi ticaret değerlerini ifade etmektedir. Endüstri içi ticaret değerlerinin düşük olduğu ürünlerin çoğunlukla ileri teknoloji mallarını içerdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bununla birlikte, 813 “ışıklı isim tabelaları ve aksamı, portatif elektrik lambaları”, 848 “tekstil dışında kalan giyim eşyası, şapka vs.”, 851 “ayakkabılar ve aksamı”, 892 “basılmış yayınlar” ve 893 “plastikten mamul eşya” kodlu endüstrilerde hesaplanan endüstri içi ticaret değerlerinin ise oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir.

Özetle aşağıdaki tablolar incelendiğinde Türkiye'nin Dünya ile gerçekleştirdiği dış ticarete endüstri ve ürün bazında değerlendirmesinde, endüstrilerdeki gelişimin gözlemlenebilmesi için, belirtilen zaman aralığında öncelikle 1990 yılı baz alındığında endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri değerler taşıdığı 5 endüstri mevcut iken, 10 yıllık bir dönem sonunda 2001 yılında endüstri sayısı 9'e yükselmekte ve son olarak 2013 yılında ise yine 9 endüstrinin endüstri içi ticaret değerinin %50 ve üzeri olduğu gözlenmektedir. Ayrıca hesaplanan değerlerin %30 ve üzeri değerler aldığı endüstri sayısı yine 2001 yılı için 15 iken, 2013 yılına gelindiğinde bu sayı 17'ye yükselmektedir. Belirlenen zaman aralığı içerisinde “Çeşitli Mamul Eşya” bölümü endüstrilerinin endüstri içi ticaretinin gelişim sergilediği söylenebilmektedir.

Tablo 6: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Çeşitli Mamul Eşya" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %)

YILLAR ÜRÜN KODU	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
811	25,75763	23,13746	14,4182	26,6286	26,93771	30,91585	81,39967	95,39988	94,51316	98,99463	95,67554
812	74,02515	65,36024	55,21187	86,67143	57,31276	96,24209	99,41337	98,10493	94,60929	97,46685	98,48606
813	83,44033	93,98571	85,64043	83,8992	79,70914	95,08443	80,31442	75,9433	61,84283	67,17565	63,16757
821	94,95766	97,4337	91,86376	94,43871	79,80991	96,45192	81,82636	72,72841	76,69431	97,8628	97,83674
831	13,54312	15,23162	19,12155	29,69429	20,99762	33,08056	67,08565	69,08131	94,19345	95,33056	99,68478
841	0,533072	2,105458	1,673737	3,070541	1,979855	2,231815	6,816731	6,979401	7,705568	6,986741	8,514318
842	0,513256	1,338826	1,473401	1,958572	1,731393	1,676768	5,86407	7,154285	7,251245	5,546547	6,300347
843	0,891846	1,164694	1,205228	1,937657	0,673671	0,88615	4,501503	5,026721	4,788711	5,421209	7,509847
844	0,40073	0,454055	0,355331	0,439762	0,239159	0,315003	2,284994	2,717828	3,221341	3,411584	4,594187
845	1,123883	1,681958	1,291739	1,648711	0,86978	1,216766	4,097495	6,322477	4,888996	5,170264	7,564123
846	8,940752	7,015323	8,183955	11,61226	6,70324	6,437174	12,86143	14,62418	13,82936	11,54993	12,90632
848	0,868272	1,220633	1,54117	2,98016	2,472852	3,050551	13,90459	12,50898	18,25727	17,78491	17,53616
851	84,69375	69,70857	45,82456	63,09848	28,82213	57,27338	78,053	77,20448	81,86921	83,74835	98,46273
871	0,045246	3,908746	0,883299	1,537298	1,970623	11,49037	19,05012	8,924947	11,36539	5,859151	1,534791
872	11,43937	11,4376	8,965252	8,815642	7,288716	7,067001	10,83404	10,89996	12,66526	9,66482	9,761326
873	5,927927	1,67092	5,100704	10,06168	24,03634	11,57377	18,96331	40,58209	32,68954	34,48319	22,57378
874	4,105013	3,729075	11,17917	5,278398	10,13372	7,590863	10,04984	8,715146	13,66005	15,14257	13,48775
881	0,164927	0,112602	0,441742	0,75578	8,835002	2,701157	4,031138	4,550511	7,449567	4,935696	3,038757
882	1,708687	2,098159	1,60506	1,72034	0,85458	2,303595	4,134212	4,703873	5,022756	7,680558	6,716976
883	28,37151	18,79283	55,51792	10,16306	12,04636	8,760331	15,51191	4,141329	20,91374	7,150757	4,433541
884	15,67933	9,617827	15,54987	5,805513	7,104222	8,366535	10,44063	7,302089	12,59757	10,20723	13,32136
885	3,671504	1,558128	1,957763	2,040305	10,91312	2,593328	3,933093	6,663245	6,3153	8,640151	9,067133
891	31,36336	10,01874	19,36108	10,20412	18,39411	23,25245	32,67056	23,91485	14,60756	34,00012	62,7369
892	29,013	37,21728	38,46962	25,90036	28,68414	33,8956	40,49581	45,70608	39,61725	46,2758	45,34122
893	47,57332	43,33466	46,03198	44,30606	86,27793	78,39932	70,46896	84,4313	78,94452	78,37731	79,61951
894	13,29664	15,84295	15,83962	17,96238	34,20603	22,22843	27,31907	17,59993	24,98928	26,1688	24,34322
895	48,85708	48,09128	41,74153	32,7232	39,8934	26,0224	24,58558	18,04903	25,68704	23,43692	20,86072
896	36,02878	41,32183	7,315798	22,89249	70,8825	48,6977	10,8773	6,396201	89,97425	21,14059	26,71317
897	96,99057	47,26566	42,55257	35,38738	12,02595	15,90106	33,37136	39,93331	43,58575	24,1799	31,1955
898	82,65367	69,79722	91,39966	97,7555	83,68361	92,53887	98,10262	81,54886	79,1543	44,49211	16,16446
899	30,8746	31,92857	35,5109	29,02451	39,57268	38,75189	37,15689	32,30939	32,10039	30,33195	31,63089

Tablo 6: Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması, 3. Revizyon'a Göre "Çeşitli Mamül Eşya" Bölümü 3 Basamak Düzeyi Endüstrileri Bazında Türkiye'nin Dünya ile Endüstri İçi Ticareti (1990-2013, Standart Grubel-Lloyd Endeksi, %) (Devamı)

YILLAR ÜRÜN KODU	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
811	93,24541	47,28363	11,80855	18,10719	36,54889	24,89497	21,87488	22,74331	21,17631	37,44326	33,77514	17,71452	17,72459
812	61,31132	56,56747	53,09518	54,47337	55,76772	63,36837	50,4587	50,47122	38,86496	40,94668	46,60177	42,11913	37,84286
813	98,33131	96,3241	93,51887	96,08229	96,397	93,60366	84,31485	84,68395	97,8378	80,67198	73,57997	79,91102	73,42501
821	70,41762	60,96086	55,00209	63,99648	68,11255	79,09233	78,19285	69,31519	63,4342	67,72179	71,06027	59,53034	59,90875
831	80,17198	92,41011	89,18186	65,74198	51,98677	49,1269	47,45723	52,56175	66,34051	69,26534	69,49593	74,14977	64,39515
841	8,78661	8,924619	11,02298	15,78489	16,34848	20,868	26,50404	35,84065	41,2379	49,01428	49,34495	41,41963	48,87562
842	5,541236	6,213771	8,605475	10,17587	12,77994	17,81738	21,33816	31,40419	34,7887	40,66637	40,98784	32,75697	37,21572
843	5,724685	3,285558	5,728105	6,70574	6,7543	8,780981	10,94323	16,87045	20,53944	29,47813	28,86576	20,62168	20,58151
844	2,743597	3,332133	3,225392	6,31904	5,250854	6,612821	8,610309	12,71386	13,18953	14,37198	14,38698	11,98075	12,54585
845	5,896553	5,589905	6,489728	8,677535	9,792255	13,69574	17,77969	24,2069	28,37861	32,20248	34,82536	25,77427	28,9445
846	10,82948	9,789767	10,8532	14,25046	13,8742	18,52211	21,51827	27,70642	23,87746	32,81722	36,31441	37,83426	30,62002
848	19,37039	20,22436	22,49476	31,44301	42,16302	52,17096	58,00584	69,12088	83,65383	84,53685	83,11376	87,95997	86,52203
851	79,09249	94,83441	97,55753	80,34106	68,82459	63,60367	71,17066	68,33488	69,41845	74,98145	67,20097	77,45605	84,36392
871	12,90415	29,7256	25,43055	11,61389	9,517586	8,190266	14,31563	24,05153	44,40122	39,34649	32,32287	22,27262	11,96565
872	14,73062	16,35231	18,73989	17,79891	15,78063	18,448	20,23913	20,78985	22,53457	22,52134	26,23042	30,54087	37,02449
873	38,37732	25,04112	30,88066	25,00434	27,02782	42,07929	44,07342	44,16708	42,68025	50,17362	50,9404	61,63742	70,65414
874	17,8366	13,58497	17,82082	18,8184	16,03409	18,04466	22,66711	23,29472	23,6102	19,29255	18,66943	24,87589	25,46539
881	8,773791	5,13319	3,437553	5,547411	5,830504	8,250765	14,75715	13,09926	11,93177	26,67985	15,16172	16,50411	16,90825
882	9,494795	11,31633	8,227601	5,439762	6,655159	7,026787	8,600356	9,881837	9,91356	11,55939	13,7566	21,47956	21,95388
883	48,45385	1,01493	32,39449	11,87031	10,80434	19,79335	12,05372	11,17828	8,257995	22,04058	11,24176	9,535689	5,818611
884	10,35939	10,79231	9,124114	6,929307	4,539619	6,417092	7,670237	8,020897	10,98781	7,258495	7,670292	8,941162	9,03061
885	18,94217	15,19356	13,94795	10,8072	9,632835	10,30973	12,76356	12,1068	15,06883	14,84085	11,53056	13,9053	14,85366
891	37,92785	89,40265	61,98551	76,33602	93,04466	99,44547	89,04626	99,15293	83,96894	73,57205	50,905	61,84123	53,50093
892	51,09202	44,01518	53,82927	52,76509	59,96142	64,97958	69,98587	71,65683	82,69711	81,75374	78,39268	80,51071	80,37115
893	97,35649	92,91285	97,76732	98,5669	93,08848	93,79493	91,26568	84,83915	76,58522	79,50408	81,18101	74,27895	73,51819
894	36,87047	32,61539	30,73865	23,25075	20,17083	20,54633	24,37779	27,31394	26,40697	23,52475	21,04022	26,51479	28,10962
895	37,38612	30,93079	36,30134	28,89256	25,76988	24,81271	27,47517	27,89369	30,43032	29,00312	25,33673	25,68981	24,48397
896	52,76839	66,50634	16,1995	49,86366	12,06246	15,86222	7,813132	9,698724	26,75113	23,05816	20,213	9,539539	47,29972
897	25,63423	26,29883	28,34934	32,63894	33,81801	42,59769	46,57287	50,15681	44,32212	44,51518	43,71749	37,89334	39,91081
898	18,39605	23,95831	28,32852	24,95258	20,49326	20,10929	15,46271	18,98789	20,94282	17,56201	24,09467	23,59471	19,65228
899	34,71542	34,56707	40,02395	38,64419	38,90028	37,88593	39,09765	38,59288	40,69471	37,79948	37,87407	40,96324	42,72707

Kaynak: TÜİK'ten manyetik ortamda (CD olarak) satın alınan 1990-2013 yılları arası SITC 3. Revizyon, 3 basamaklı ürün sınıflandırması ithalat ve ihracat verileri kullanılarak tarafımızdan hesaplanmıştır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Endüstri içi ticaret literatürünün gelişimini ifade eden 1960'lı yıllardan bugüne hızla gelişen küreselleşme eğilimi ile ülkelerin söz konusu eğilimin etkisiyle yoğun rekabete uyum sağlayabilmek ve dünya ile bütünleşme sürecini hızlandırmak amacına sahip olduğu gözlenmektedir; ekonomik bütünleşmeler gündeme gelmektedir. Bu doğrultuda dünya ticaretinin yapısında da önemli değişimler gözlenmekte ve artan küresel rekabetin de etkisiyle dış ticaret politikalarına ilişkin değişimler ve uyarlamalar da söz konusu olmaktadır. Bu doğrultuda dış ticareti kısıtlayan tarife ve kotalar azalmakta; artan uluslar arası kurallara dayalı serbest dış ticaret anlayışı hakim olmaktadır. Dolayısıyla ülkelere ilişkin dış ticaret hacim ve yapıları da gerek uluslar arası organizasyonlar gerekse de bölgesel birleşmelere katılım ile orantılı gelişim sergilemektedir.

Çalışmada Türkiye'nin, uluslararası ticaretin yapısı ve boyutunda görülen değişime ne ölçüde uyum sağladığının araştırılması amacı doğrultusunda sunulan endeks yöntemi ile analizden elde edilen sonuçlar ve Türkiye'nin tarihsel perspektifte dış ticaret yapısına ilişkin veriler, Türkiye'nin uluslararası ekonomi ile eklemlenme biçiminin zaman içerisinde değiştiğinin bir kanıtı niteliğindedir. Öncelikle 1970'lerdeki tarımsal ürün ağırlıklı ihracat yapısından, 1980'li yıllara gelindiğinde, uzmanlaşmanın tekstil, hazır giyim vb. emek yoğun sektörlerde gerçekleştiği, 1990'ların ortalarından itibaren ise orta-teknoloji olarak tanımlanabilen makine ve otomotiv gibi ürünlerde uzmanlaşmaya yönelmenin gerçekleştiği görülmektedir. Ancak bu dönüşüme rağmen, uluslararası ekonomi içinde mevcut görece konumda bir iyileşmenin yeterli ölçüde sağlanamaması iki nedene bağlanabilmektedir. İlki, dış ticarete uzmanlaşmanın gerçekleştirildiği ürünlerin dönemin katma değeri yüksek ürünleri içermemesidir. Örneğin katma değeri yüksek yeni ürünler geliştiren gelişmiş ülkeler, bu ürünlerin üretiminde uzmanlaşırken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, teknolojisi standartlaşmış, ancak düşük maliyet temelinde rekabetçi olunabilecek ürünlerde uzmanlaşmakta ve bu da dış ticarete yapısal dönüşüme katkıda bulursa da beraberinde ülkenin uluslararası ekonomideki konumun iyileşmesini sağlamaya yetmemektedir. Bununla birlikte, dünyada teknoloji ve bilgi yoğun yüksek katma değer içerikli mal ve hizmetlerin öneminin gün geçtikçe arttığı bilinmekle birlikte, Türkiye'de geleneksel endüstrilerin ağırlığının (özellikle ihracatta) halen fazla olduğu, endüstri içi ticaret değerlerinin de genellikle düşük yada orta teknoloji mallarda yüksek değerler taşıdığı gözlenmektedir.

İkinci neden ise, küreselleşme dalgaları sonucu küresel üretim sisteminde yaşanan değişimle birlikte, üretim zincirlerinin farklı aşamalarının farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi, tek tek ürünlerde uzmanlaşma yerine üretim aşamalarındaki uzmanlaşmayı daha önemli kılmaktadır. Bir başka ifade ile, örneğin otomotiv katma değeri yüksek bir ürün olmakla birlikte, otomotiv üretiminin her aşamasında farklı katma değer yoğunluğu söz konusudur. Ve bu durumda otomotiv ihracatının artması, ürün veya sektörel düzeyde incelendiğinde olumlu bir gelişme olarak kaydedilmekte, ancak söz konusu uzmanlaşmanın otomotivin düşük katma değerli üretim aşamalarında gerçekleşmesi halinde yine ülkenin uluslararası işbölümündeki konumunda değişim yaratmamaktadır. Bu sebeple, uzun dönemli ekonomik büyüme süreci göz önünde bulundurulduğunda, ülkelerin uluslararası ekonomiye eklemlenme biçiminin ne derece katkı sağladığı, uluslararası üretim zincirleri ve bu üretim zincirlerinde ülkelerin aldıkları konumların değerlendirilmesi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslar arası ticaretteki konumunun güçlendirilebilmesi ve endüstri içi ticaretten daha fazla kazanç sağlanabilmesi için üretilen malın kalitesini arttırma odaklı bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir.

Uluslararası düzeyde yaşanan rekabet ortamında Türkiye'de ölçek ekonomisinden yaygın

bir şekilde faydalanılan, inovasyonun önem arz ettiği, ürünlerin çoğunun farklılaştırılmış özellikler içerdiği ve yaygın ve sürekli bir teknolojik değişimin geçerli olacağı bir düzene ihtiyaç duyulmaktadır. Ürün farklılaştırması temelinde yeni pazarların hedeflenmesinin talebi artırma yönünde etkisi düşünüldüğünde, Türkiye'nin özellikle farklılaştırılmış malların ihracatına yönelik teşvik unsurlarını gündeme getirme zorunluluğu doğmaktadır. Ayrıca organizasyonel yöntemlerdeki değişikliklerin de, firmaların operasyonlarının verimliliği ve kalitesini iyileştirebildiği ve dolayısıyla talebin artmasını veya maliyetlerin düşmesini sağlayabildiği bilgisinden hareketle, özellikle yüksek katma değerli malların üretildiği endüstrilerde Türkiye'nin rekabet gücünü artırmak için işbirlikleri ve inovasyona odaklanılarak yeni bir kültür oluşturulmasına destek sağlayacak politikalara ağırlık vermesi önem arz etmektedir. Bu hususta Türkiye'nin yaratıcılık potansiyelini, doğru inovasyon yönetim yetkinlikleri ile katma-değere dönüştürmek amacı etrafında TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi) vb. kurum ve kuruluşların yürüttüğü çalışmaların hız kazanması, politika yapıcıların bu doğrultuda önlemler alması yerinde olacaktır.

Bu bağlamda çalışmanın sonuçları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısının dış ticaret politikaları vasıtasıyla desteklenmesinin gerekliliği doğmakta; bu sayede uluslararası rekabet gücünün önemli olduğu piyasalara daha fazla katma değeri yüksek ileri teknoloji malları satabilme yönünde gerekli önlem ve politika oluşumlarını sağlamalıdır. Nitekim üretimi daha nitelikli kılmak teknolojik gelişme ile doğru orantılıdır. Bu doğrultuda yetişmiş insan sermayesinin önemi de göz ardı edilmemeli ve beşeri sermaye yatırımlarının artırılmasına imkan sağlanmalıdır. Çünkü beşeri sermayede ortaya çıkacak olan ilerlemeler ve beşeri sermaye birikimi işgücü kalitesini iyileştirerek faktör verimliliğinin artmasına neden olmakta; bu sebeple ülkenin uluslararası piyasalarda rekabet gücünü ve endüstri içi ticareti artırarak ekonomik büyüme sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKOYUNLU, Ş. K.A., KHOLODILIN, ve B., SILIVERSTOV, (2006). What Affects the Remittances of Turkish Workers: Turkish or German Output?, Discussion Papers of DIW Berlin, 622, DIW Berlin, German Institute for Economic Research.
- AYDIN, A. (2008). Endüstri-içi Ticaret ve Türkiye: Ülkeye Özgü Belirleyicilerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. XXV, S. 2, ss.881-921.
- BALASSA, B. (1966). "Tariff Reductions And Trade in Manufactures Among The Industrial Countries", American Economic Review, S. 56, ss.466-473.
- BARKER, T. S. (1977). "International Trade and Economic Growth: An Alternative to the Neoclassical Approach", Cambridge Journal of Economic, C. 1, S. 2, ss. 153-72.
- BAYRAKTUTAN, Y. (2003), "Bilgi ve Uluslar Arası Ticaret Teorileri", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 4, S. 2, ss.175-186.
- ÇEPNİ, E. ve KÖSE, N. (2003). Intra-Industry Trade Patterns Of Turkey: A Panel Study, G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi , S. 3, ss.13-28.
- DEVİREN, N.V. (2004). Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Sınai Ürünleri Endüstri-içi Ticareti, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Eylül, ss. 107-127.
- DRÈZE, J. (1960). "Quelques Réflexions Sereines sur l'Adaptation de l'Industrie Belge au Marché Commun", Comptes-rendus des Travaux de la Société d'Economie

- Politique de Belgique; No:275. Translated as, “The Standard Goods Hypothesis”. in A. Jacquemin and A. Sapir, eds. The European Internal Market: Trade and Competition. Oxford: OUP, ss. 13-32.
- EMİRHAN, P.N. (2005). The Determinants Of Vertical Intra-Industry Trade Of Turkey: Panel Data Approach, Dokuz Eylül University, Discussion Paper, Series No. 05/05.
- ERK, N. ve TEKGÜL, Y. (2001). Ekonomik Entegrasyon ve Endüstri-içi Ticaret: Türkiye-AB Ülkeleri arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi ve Ticaret Tipinin Belirlenmesi, METU International Conference on Economics V, Ankara.
- ERLAT, G. ve ERLAT, H. (2003). Measuring Intra-Industry And Marginal Intra-Industry Trade: The Case For Turkey, Emerging Markets Finance and Trade, 39, ss.5–38.
- FRANKEL, H. (1943). “Industrialisation Of Agricultural Countries And The Possibilities Of A New International Division Of Labour”, Economic Journal, V. 53, ss.188-201.
- GÖNEL, D.F. (2001a). How important is intra-industry trade between Turkey and its trading partners? A comparison between the European Union and Central Asia Turkic Republics, Russian and East European Finance and Trade, 37, ss.61-76.
- GÖNEL, D.F. (2001b). Tekstil Sektöründe Endüstri-içi Ticaret, Dış Ticaret Dergisi, S. 21, ss.15-31.
- GREENAWAY, D. ve MILNER, C. (1987). “Intra-Industry Trade: Current Perspectives and Unresolved Issues”, Weltwirtschaftliches Archiv, Bd. 123, H. 1, ss. 39-57.
- GRUBEL, H. ve LLOYD, P.J. (1971). “The Empirical Measurement of Intra- industry Trade,” Economic Record, V. 470, ss. 494-517.
- KANDOĞAN, Y. (2003). Intra-Industry Trade Of Transition Countries: Trends And Determinants, Emerging Markets Review, V. 4, ss.273-286
- KAYA, A. A. ve ATIŞ, A. (2007). Türkiye Kimya Sanayi Endüstri İçi Ticaretinin Statik ve Dinamik Analizi: Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Çin, Ege Akademik Bakış, 7(1), ss.251-291.
- KİBRİTÇİOĞLU, A. (1998). “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 53, S. 1-4, s. 207-230.
- KOÇYİĞİT A. ve ŞEN, A. (2007). The Extend of Intra Industry Trade Between Turkey and the European Union: The Impact of Customs Unions, Journal of Economic and Social Research, V. 9(2).
- KOJIMA, K. (1964). “The Pattern of International Trade Among Advanced Countries”, Hitotsubashi Journal of Economics; V.5:1, ss. 17-36.
- KÖSEKAHYAOĞLU, L. (2002). Does Trade Liberalization Matter?: An Analysis Of Intra-Industry Trade For Turkey and EU, Marmara Journal of European Studies, 10, ss.113–135.
- KRUGMAN, P. (1979). “Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade”, Journal of International Economics, V. 9, ss.469-479.

- KRUGMAN, P. (1980). "Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade", *American Economic Review*, V. 70, No: 5, ss.950-959.
- KUTLU, E. ve YENİLMEZ, F. (2005). Türkiye ile AB Ülkeleri Arasındaki Endüstri İçi Ticaretin Önemi, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Nisan, C. 20, S. 229, ss. 45-64.
- KÜÇÜKAHMETOĞLU, O. (2002). Endüstri-içi Ticaret ve Türkiye, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Ocak, Yıl: 17, S. 190, ss.34-50.
- LEONTIEF, W. (1954). "Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Re-examined", *Econ. Internaz*, 7 (February 1954): 9-38. Reprinted in *Readings in International Economics*, edited by Richard E. Caves and Harry G. Johnson. Homewood, Ill.: Irwin (for Amer. Econ. Assoc.),1968.
- LINDER, S.B. (1961). "An Essay on Trade and Transformation", Stockholm: Almqvist and Wiksell.
- MICHAELY, M. (1977). "Exports And Growth : An Empirical Investigation", *Journal of Development Economics*, V. 4, No:1, ss. 49-53.
- OECD, (1999). *Science, Technology and Industry Scoreboard 1999: Benchmarking Knowledge-Based Economies*, Paris.
- SAYGILI, Ş. (2003). *Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisi'nin Dünyadaki Konumu*, Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No: DPT2675, Ankara.
- SHARMA K. (1999). "Pattern And Determinants Of Intraindustry Trade in Australian Manufacturing", Center Discussion Paper no. 813, Economic Growth Center, Yale University.
- SOMMA, E. (1994). "Intra-Industry Trade in The European Computers Industry", *Weltwirtschaftliches Archiv*, V. 130, ss.784-799.
- ŞİMŞEK, N. (2008). *Türkiye'nin Endüstri İçi Dış Ticaretinin Analizi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- ŞİMŞEK, N. (2005). Türkiye'nin Yatay ve Dikey Endüstri-içi Dış Ticareti, *D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi*, C. 20, S. 1, ss.43-62.
- TÜRKCAN, K. ve ATEŞ, A. (2010). Structure and Determinants of Intra-Industry Trade in the U.S. Auto-Industry, *Journal of International and Global Economic Studies*, 2(2), December, ss.15-46.
- TÜRKCAN, K. (2005). Determinants Of Intra-Industry Trade in Final Goods And Intermediate Goods Between Turkey And Selected Oecd Countries, *Ekonometri ve İstatistik*, S. 1, ss.20-40.
- VERDOORN, R. (1960). "The Intra-Block Trade of Benelux" içinde *Economic Consequence of the size of Nations*, E. Robinson (ed.), London : Macmillian.
- WALTHER, T. (2002). "Dünya Ekonomisi", Alfa Yayıncılık, İstanbul.